

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyriľometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Mezinárodní humanitární a sociální práce

Bc. Vladimíra Kuchařiková, DiS.

Integrace muslimů ze třetích zemí v České republice

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. et. Mgr. Agnieszka

Zogata Kusz

2013

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v bibliografickém seznamu.

V Kunovicích dne 19. června 2013

Chtěla bych na tomto místě poděkovat vedoucí této práce paní Agnieszce Zogatě Kusz za její čas, konzultace a připomínky k vypracování diplomové práce. Dále děkuji všem ochotným respondentům, panu Ahmedovi, panu Hani a panu Nabilovi, za jejich čas a ochotu k poskytnutí rozhovoru.

Děkuji také mé rodině, přátelům a Janu Kozákovi za podporu, kterou mi poskytli během psaní této práce a během celého období mého studia na vysoké škole.

OBSAH

Úvod	6
1 Islám a muslimové v České republice.....	7
1.1 Náboženství islám	7
1.2 Muslimská populace.....	8
1.3 Pilíře islámu	11
1.4 Kultura muslimů a oblasti střetu.....	14
1.5 Stručná historie muslimů na českém území	17
1.6 Muslimové v České republice v současnosti	20
1.6.1 Muslimské komunity v České republice.....	21
2 Integrace cizinců ze třetích zemí v České republice.....	25
2.1 Pobyt občanů třetích zemí na území ČR.....	25
2.2 Integrace cizinců v České republice.....	29
2.2.1 Pojem integrace	29
2.2.2 Integrace jako multidimenzionální proces	31
2.2.3 Integrace cizinců v ČR z pohledu státu.....	35
2.3 Sociální práce v oblasti integrace přistěhovalců.....	40
3 Integrace muslimů	43
3.1 Specifika integrace muslimů	44
3.2 Integrační politiky v zemích Evropy ve vztahu k muslimům	47
3.3 Víra ve vztahu k migraci.....	48
4 Výzkumné šetření	51
4.1 Cíle výzkumu	51
4.2 Výzkumná metoda	51
4.3 Respondenti	52
5 Analýza dat	54
5.1 Otevřené kódování	54
5.2 Výsledná analýza výzkumu	61

Závěr.....	64
Literatura	65
Přílohy.....	71

ÚVOD

Tato diplomová práce je zaměřena na integraci muslimů ze třetích zemí v České republice. Sociální práce se běžně zabývá integrací cizinců v ČR. Tato oblast se ovšem především zaměřuje na práci s cizinci z třetích zemí. Nejsou tedy dána východiska pro práci s muslimy, ale muslimové jsou bráni jako součást cílové skupiny cizinců ze třetích zemí. Proto je dobré se touto problematikou začít zabývat.

Cílem této práce je zjistit, jak ovlivňuje víra muslimů ze třetích zemí jejich integraci v České republice v jejich jednotlivých dimenzích. Rozhodla jsem se zkoumat tuto oblast vzhledem k narůstajícímu počtu muslimů v Evropě. Tento trend se pomalu ukazuje i v našem prostředí. Díky tomu jsem se rozhodla se o danou problematiku zajímat hlouběji.

Tato práce je empirická, tedy založená na kvalitativním výzkumu. Je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. V teoretické části se budu zabývat různými tématy. V první kapitole to bude islám a muslimové, pilíře islámu, islámská kultura a muslimové v ČR. Druhá kapitola bude obsahovat témata integrace a sociální práce v oblasti integrace. Ve třetí kapitole se již zaměřím na integraci muslimů a její specifika. Ve výzkumné části pak zodpovím hlavní otázku této práce týkající se role víry muslima ze třetí země v procesu integrace.

K mému rozhodnutí začít zkoumat muslimy a roli jejich víry v integraci mi napomohlo setkání s islámem, které jsem zažila v muslimské i v evropské zemi. V každém z těchto případů pro mě islám znamenal trochu něco jiného a vnímala jsem jej pokaždé jinak. Dále k tomu přispělo studium islámu během mého studijního pobytu v zahraničí. Tyto mé osobní zkušenosti s muslimy pro mě znamenaly pobídku pro zkoumání islámu a muslimů v českém prostředí a zaměřit se na jejich integraci a jak v tomto procesu figuruje jejich víra.

1 ISLÁM A MUSLIMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE

Tato diplomová práce se věnuje problematice muslimů v České republice. První kapitola se tedy věnuje důležitým pojmům, které se týkají ústředního tématu této práce, tedy islámu, muslimům, prvkům muslimské kultury, historii muslimů na českém území s obsahuje též náhled na současný stav ohledně této problematiky v České republice (ale i ve světě).

První část je věnována islámu jakožto náboženství. Jsou zde hlavní informace týkající se islámu – původ islámu, muslimové a skupiny muslimů různící se dle víry. Zajímavou částí je podkapitola kultura muslimů a oblasti střetu.

Následují podkapitoly týkající se na islámu a muslimů na českém území. Je zde stručná historie islámu v českých zemích. Důležitou podkapitolou je *Muslimové v ČR v současnosti*, kde je popsáno, jak vypadá muslimská populace v ČR, jaký mají původ či národnost. Tato data jsou dokreslována informacemi v následující části, která se věnuje současným muslimským komunitám vyskytujícím se v ČR.

1.1 Náboženství islám

Islám je po judaismu a křesťanství třetím největším monoteistickým (a zjeveným) náboženstvím. Bylo zjeveno se na počátku 7. století na Arabském poloostrově Muhammadovi, který je považován za Proroka. Slovo islám znamená doslova „odevzdanost Bohu“. (Müller, 1997, 13)

Je třeba si také vymežit pojem muslim. Podle *Malé encyklopedie islámu* (Fleissig, 112, 1993) je muslim ten, který přijímá islám, neboli ten, který se oddává jedinému Bohu. Přestože je kolébkou islámu Arabský poloostrov a liturgickým jazykem islámu je arabština, muslim není totéž, co Arab, a pouze 23 % všech muslimů jsou Arabové. (Charif, 206, 2008)

Bůh muslimů je nazýván Alláh. Arabština je považována za posvátný jazyk islámu. Po smrti Mohameda došlo k roztržce, ze které vznikly dvě větve islámu: *šité* a *sunnité*. Později se objevují další odnože: islám lidový, islámská mystika (*súfismus*) a muslimská bratrstva. Podrobnější informace o těchto proudech se nachází v podkapitole Muslimská populace. (Müller, 1997, 13)

Korán (*Qur'an*) je posvátná kniha islámu. Učení islámu chápe Korán jako přímé slovo boží existující od věčnosti. V řadě zemí je Korán vyhlášen jako hlavní zdroj zákonodárství. (Kropáček, 1992, 28)

Prvním ze základních prvků islámské víry je víra v boží jedinečnost (*tauhíd*), druhou naukou je víra v anděly jako bohem pověřené prostředníky zjevení. Třetí je víra v proroctví a posvátné knihy a přijetí Muhammada a Koránu jako poslední „pečetí“ řady proroctví v dějinách. Čtvrtá je víra v poslední soud. Pátá je víra v řízení prozřetelnosti a v predestinaci (Denny, 1998, 72).

Islám je náboženství zákona, nezná tedy ostré dělení mezi náboženskými a světskými záležitostmi. Všechny oblasti života mají islámským právem přidělenou určitou hodnotu (Denny, 1998, 18). *Šari'a*, což je zákon islámu, spočívá na několika zdrojích: Korán, slovo boží, které bylo zjeveno skrze Mohameda v arabštině, tzv. *sunna*, což je soubor tradic o konání a výrocích Proroka, a muslimské právo (*fi'kh*) (Müller, 1997, 13). Smyslem šari'ly je zahrnout veškeré podrobnosti lidského chování, činnosti a myšlení na tomto světě do jednoho nábožensko-právního systému. Islámský právní řád se dělí na tři základní okruhy: (1) *ibádát* – povinnosti muslima v podobě formálních podob zbožnosti (vztah Bůh a člověk), (2) *mu'ámalát* – majetkové, rodinné a dědické právo (vztah člověk a člověk), (3) *ukúbbát* - trestní právo, obsahující zakázané a nevhodné činy a soubor trestů (*dija*). Lidské činy se dle šari'i dělí na povinnosti, činy bohubilé, činy indiferentní, činy Bohu odporné (*makrúh*) a zakázané (*harám*) (Pavlincová, Horyna, 2003, s. 632).

1.2 Muslimská populace

Demografická studie ve více než 200 zemích přináší informaci, že na světě v současnosti žije přes 1,57 miliardy muslimů všech věkových kategorií. V roce 2009 tedy muslimové znamenali 23 % z celkového počtu světové populace. Více než 60 % všech muslimů žije v Asii a 20 % na Středním Východě a v Severní Africe. Avšak nejvyšší podíl zemí s muslimskou většinou je samozřejmě na Středním Východě a v Severní Africe (více než polovina z 20 zemí a teritorií, které zde jsou, vykazují zastoupení muslimů v obyvatelstvu průměrně 95 % i více). Přes 300 milionů muslimů žije v zemích, ve kterých islám není majoritním náboženstvím. Ši'ité tvoří 10 – 13 % ze všech muslimů a sunnité 87 – 90 % (ši'ité žijí zejména v zemích: Írán, Pákistán, Indie a Irák) (PewForum on Religion and Public Life, 2009).

Země, kde žije největší počet muslimů, jsou tyto: Indonésie (odhadovaný počet muslimské populace je 202.867.000), Pákistán (174.082.000), Indie (160.945.000), Bangladéš (145.312.000), Egypt (78.056.000), Nigérie (78.056.000), Írán (73.777.000), Turecko (73.619.000), Alžírsko (34.199.000), Maroko (31.993.000). V Evropě podle odhadů žije 38.112.000 muslimů (muslimové tvoří 5,2 % z celkového počtu obyvatelstva Evropy, počet muslimů v Evropě tvoří

2,4 % z celkové populace muslimů na světě). Z evropských států, ve kterých žije největší počet muslimů, můžeme jmenovat zejména (země jsou řazeny postupně dle výše počtu muslimského obyvatelstva, které tam žije): Rusko, Německo, Francie, Albánie, Kosovo, Velká Británie, Bosna-Hercegovina, Nizozemí, Bulharsko, Makedonie (PewForum on Religion and Public Life, 2009).

Muslimové netvoří kulturně či nábožensky jednotnou masu. Na základě jazyka, hmotného, duchovního a kulturního dědictví lze mezi muslimy rozlišit několik kulturních okruhů. Prvním z nich je arabsko-berberský okruh, který tvoří arabské země severní Afriky a Arabského poloostrova. Tento region muslimského světa lze také rozlišit na *mašrik* (arabský východ) a *maghrib* (arabský západ, země od Egypta na západ). Samotný Egypt patří spíše k východu. Druhý okruh je turecký, kam patří Turecko, bývalé středoasijské sovětské republiky a izolované komunity dále na západ v Evropě. Balkánský kulturní okruh má velmi blízko k tureckému a patří sem muslimové na Balkáně. Do kavkazského kulturního okruhu patří původní obyvatelé Kavkazu. Perský (nebo též iránský) kulturní okruh zahrnuje obyvatele Íránu, Kurdy, Afghánce a Tádžiky. Speciálním případem je zde Ázerbajdžán, jehož obyvatelé hovoří jazykem blízkým turečtině, ale vyznávají šíizmus a i kulturně mají blíže k Peršanům. Indický okruh zahrnuje Indii, Pákistán, Bangladěš, Maledivy a Komory. Malajský okruh je v současnosti nejlidnatější část islámského světa, spolu s indickou oblastí a zahrnuje Malajsii, Filipíny a Indonésii. Do čínského okruhu patří neturečtí muslimové v Číně. Rozmanitý okruh černých muslimů ze subsaharské Afriky představuje africký okruh. Jsou to muslimové v nejhudších zemích světa na hranicích savan a Sahary, tzv. Sahel (např. Súdán, Mali, Niger). Vysoké procento muslimů žije také v západní Africe, kolem Guinejského zálivu a ve východní Africe na pobřeží indického oceánu (Zanzibar, Tanzanie, Keňa) a patří sem i lidé z tzv. afrického rohu (Somálsko, Džibuti, Eritrea) (E-islám, 2009 [online]).

V rámci muslimské populace je třeba se zmínit o nejvýraznějších proudech islámského myšlení, které představují sunnité, šíité a dále súfismus.

Šíité představují oproti sunnitům méně početnou skupinu, podle PewForum on Religion and Public Life (2009) tvoří 10 až 13 % z celkového počtu muslimů. Žijí zejména v Íránu, Iráku, Pákistánu, Indii, Sýrii, Libanonu (Kropáček, 2003, s.190). K rozdělení muslimské populace na sunnity a šíity došlo po smrti Muhammada, kdy muslimové hledali nového představitele. Většinou hlasů byl zvolen Muhammadův přítel Abú Bakr, část muslimů ale namísto volby podporovala tedy Muhammadova nejbližšího příbuzného Alího. Tato skupina Alího stoupenců se nazvala šíia a po Alího násilné smrti prosazovala nástupnická práva pro jeho potomky. Mezníkem se stala vražda Alího syna Husajna r. 680, po čemž bylo nástupnictví v rodu předáváno ještě několik dalších generací. Tyto své vůdce šíitští muslimové nazývají imám (u

sunnitů je imám člověk, který vede modlitbu). Podle nejrozšířenějšího šíitského proudu bylo těchto imámů 12, z nichž poslední odešel do ústraní nebo zmizel z pozemského světa a vrátí se před koncem světa, aby věřící spasil před peklem. Představa spasitele nebo zvěstovatele konce světa se objevuje i u mnoha sunnitských muslimů – někdy v podobě dvanáctého imáma, někdy v podobě Ježíše, někteří tvrdí, že se zjeví oba (Reeber, 2008, s. 47).

Menšinové šíitské směry uznávají jen první 4 imámy (zajdovci) nebo prvních 7 (ismailíja), přičemž Alí je vždy první. Alí představuje v šíitském islámu hlavní, téměř zbožštěnou postavou, někdy je označován za opravdového posledního proroka namísto Muhammada. Ostatní imámové bývají také zbožně uctíváni jako světci a k jejich hrobům se konají poutě. Různé směry šíitského islámu přijímají Korán s určitými menšími či většími výhradami a vedle Muhammada uznávají jako závazné vzory chování Alího a dalších imámů. Některé méně početné šíitské sekty se značně rozcházejí, některé přijímají i prvky jiných vyznání (slavení Vánoc a Velikonoc z křesťanství, židovské předpisy ohledně jídla). Nejznámějšími jsou drúzy a jezídy, dále bábismus, baháismus, který je současně označován za samostatné náboženství, nebo ahmadíju (Kropáček, 1993).

Sunnité jakožto nejpočetnější směr islámu uznávají tu skupinu muslimů, kteří po smrti Muhammada zvolili do svého čela Abú Bakra. Abú Bakr je spolu s následovníky Umarem, Uthmánem a Alím uznáván sunnity (a některými odnožemi šíitů) jako pravověrný chalífa (nástupce) a jako ten z Muhammadových nástupců, který se neodchýlil od pravé víry předané Muhammadem. V rámci proudu sunnitů se v 8. - 9. století ustanovují čtyři právní školy, které se nazývají podle svých zakladatelů, imámů. Jsou to školy: *hanafi* (Balkán, Turecko, Kavkaz a většina Blízkého Východu), *maliki* (sever a severozápad Afriky), *šafi* (východní Afrika, zejména Egypt, Indonésie) a *hanbali* (Saúdská Arábie). Všechny současné právní školy se navzájem uznávají a shodují se v základních věcech (Kropáček, 1993).

Vztahy mezi sunnity a šíity byly a jsou i dnes často konfliktní. Bylo by ale chybou veškeré dění v muslimském světě vysvětlovat konflikty mezi sunnity a šíity. Ukázkou mohou být mezinárodní vztahy, příkladem nejednoznačnosti může být postavení kurdských kmenů (hlásících se častěji k různým směrům šíi) v různých zemích. Na vnitrostátní úrovni můžeme zmínit Afghánistán, který je v drtivé většině sunnitský a kde místní spory pramení z etnických nebo kmenových rozdílností. Dále můžeme zmínit sunnitský Hammás, který má blíže k šíitskému Hizballáhu, než k sunnitskému Talibanu. Vedle konfliktů a sporů však vznikají mezi sunnity a šíity i tzv. ekumenické snahy o sblížení, ať už jsou to konference islámských učenců hledající společná stanoviska k problémům, nebo pokusy ustanovit pátou školu *džafarí* v rámci

sunnitského proudu vycházející ze šíitského myšlení, která by měla integrovat oba směry do jednoho rámce (Imider, 2011, s.13).

Súfismus, neboli islámská mystika, stojí trochu mimo schéma. Súfismus měl své stoupence už od počátku islámu. V 8. století se začínají formovat duchovní školy a od 11. století bratrstva (*taríky*). Súfijové používají meditaci, tanec, hudbu či melodické odříkávání božích jmen a veršů z Koránu k tomu, aby se přiblížili Bohu. Těmito praktikami se mohou uvést až do extatických stavů. Někteří praktikují asketický nebo poustevnický styl života. Někteří zase vytváří vlastní rituály a meditace, či hledají skryté významy v Koránu. Účelem veškerého snažení stoupců súfismu je splynutí s Bohem a procítění boží lásky. Súfismus a jeho zastánci tvoří zhruba 3 % muslimů, existuje přibližně 70 až 80 bratrstev. Občas nejsou ostatními muslimy příliš vřele přijímáni (např. i kvůli individuálním výkladům Koránu), v některých zemích je súfismus i zakázán (např. v Turecku, kde ovšem súfističtí tanečníci dervišové jsou oblíbenou turistickou atrakcí, či v Maroku, kde pořádají festival duchovní hudby). V rámci súfismu vznikla řada básnických sbírek a poezie, které jsou považovány za perly orientální literatury a jsou velmi oceňovány také ze strany nemuslimů. Súfijové jsou vnímáni pozitivněji spíše vně muslimského světa (Denny, 1998, s. 102 – 107).

Jak vidíme, muslimové nepředstavují ucelený proud věřících. Muslim a jeho víra se liší dle toho, odkud pochází, zda patří k sunnitské či šíitské větvi, nebo jakou uznává právní školu. Není tedy až tak podstatné, zda se jedná o muslima, ale spíš to, odkud tento muslim pochází a jak je nasměrováno jeho vyznání.

1.3 Pilíře islámu

Pilíře islámu, neboli pět náboženských povinností každého muslima, tvoří základ islámské víry a praxe. Obsahují vyznání víry, modlitbu, almužnu, půst a pout' do Mekky. Pilíře islámu jsou závazné pro každého muslima, často jsou každodenní součástí života muslima, tedy i toho, který žije v České republice a praktikuje svoji víru. Proto se jednotlivým pilířům islámu a jejich popisu věnuji v následujícím textu.

Vyznání víry (arabsky *shahāda*) je složeno ze dvou vět: „(Vyznávám, že) Není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží“. Pokud člověk tato slova pronese v arabštině a myslí je vážně, pak se stává muslimem. Vyznání víry je také součástí každé modlitby a jiných rituálních aktivit, je také důležité pro islámské právo (Küng, 2006, 269).

Modlitba (*salāt*) je prováděna pětkrát denně (úsvit, dopoledne, pozdní odpoledne, západ slunce, večer). Muslimové během modlitby recitují z Koránu. K pronášeným slovům se pojí také

určité postoje, které modlí se osoba provádí: stoj, klek, polosed, klanění se. Modlí se muslim je vždy nasměřován k posvátnému místu muslimů – ke Kábě v Mekce. Nejdůležitější modlitba probíhá v pátek odpoledne, tato modlitba je určena pro celou komunitu muslimů v daném místě. Osoba, která svolává k modlitbě zpěvem z každé mešity (dnes bývá nahrazena nahrávkou, v západních (nemuslimských) zemích svolávací zpěv není aplikován), se jmenuje *muezzin*. Muslimové se mohou modlit v mešitě (*camí*) či na jakémkoliv čistém místě, sami nebo s komunitou. Modlitba splňuje několik funkcí: spojuje komunitu, poskytuje strukturované časové periody dne, upozorňuje na přítomnost islámu ve světě, je to také osobní komunikace jednotlivce s Bohem. (Rippin, 2005, 106-108)

Mešita je chápána jako symbol manifestující fyzickou přítomnost muslimů v daném místě. Může sloužit jako zdroj identity pro věřící. Ženy a muži se zde modlí zvláště na místech, která jsou v mešitě určena. Každá mešita má cisternu s tekoucí vodou (muslimové se před modlitbou umývají) (Rippin, 2005, 109).

Almužna (*zakāt*) je vyžadována Koránem, kde je psáno, že osoba by měla dát tolik, kolik může postrádat. Tato charita je určená pro chudé, potřebné, sirotky, vdovy pro ty, co tuto almužnu vybírají aj. Almužna může mít peněžitou i věcnou podobu. V průběhu staletí se vytvořila různá pravidla pro dávání almužny (Rippin, 2005, 111).

Zakāt je chápán jako vrácení části majetku Alláhovi, který člověku pomohl tento majetek získat. Je chápán jako služba Bohu. Náboženskou daň odvádí každý muslim jednou za rok z určených druhů majetku, který překračuje stanovenou hranici. Nevztahuje se však na jinověrce, děti, otroky, tělesně a duševně postižené osoby. Zdaňovaný majetek zahrnuje vypěstované plodiny, zlato a stříbro, zvířata, zboží uskladněné a určené k obchodování a jiné (Pitnerová, 2010, 56).

Půst (*samm*) probíhá v devátém měsíci *hijr* kalendáře (muslimský kalendář), tento měsíc se nazývá ramadán. Muslimové se postí od východu do západu slunce po dobu 30 dní. Během půstu se zdržují jídla, pití a smyslové rozkoši. Půst drží všichni dospělí mentálně a tělesně zdraví. V mešitách se čte celý Korán (pro tyto účely rozdělený na 30 částí) (Rippin, 2005, 112). Večery tráví shromáždění muslimové v mešitách, kde zdokonalují svůj duchovní život a mravní předpoklady muslima. Ramadán je ukončen slavností *al-fitr*, která je jedním z hlavních svátků v islámském světě. Tento svátek se vyznačuje veselím a oslavami. Smyslem a významem půstu je nacházení pravé lásky (lásky k Bohu). Půst pomáhá člověku v sebeovládání, trpělivosti, je to duchovní cvičení a vyvolává pocit sounáležitosti (Pitnerová, 2010, 58).

Půst se nedrží zákonitě jen během ramadánu, ale existují i další příležitosti: vyjádření lítosti za hřích či zanedbanou povinnost, nahrazuje pout' do Mekky pro ty, kteří se tam nemohou

vydat, odčinění za zabití věřícího omylem, odčinění za zabití zvířete během poutě do Mekky atd. (Rippin, 2005, 114)

Pout' do Mekky (*hajj*) je sedmidenní rituál určený všem muslimům schopným se do Mekky dopravit. Probíhá v první polovině posledního měsíce muslimského kalendáře. Na poutníkovi je vyžadována rituální čistota a aktivita (Rippin, 2005, 114).

Mekka a svatyně Ka'ba jsou nejposvátnější místa islámu. Pout' k nim je považována za vrchol víry a posouvá muslima do vyšší sféry vnímání. Tuto pout' by měl jednou za život vykonat každý muslim a muslimka. Měli by být duševně, fyzicky a finančně způsobilí (Kropáček, 1993).

Mekka a Medina, jsou oblastí, do které nesmí vstoupit nemuslimové. Věřící si před vstupem do této oblasti oblékají speciální bílý háb, čímž dávají najevo, že vstupují do stavu zasvěcení (*ihram* – rituální čistota). Během toho musí dodržovat určitá pravidla (zákaz prolévání krve, lovení zvěře, trhání rostlin, nošení šperků, stříhání vlasů atd.) (Pitnerová, 2010, 60).

Celá pout' se skládá z různých úkonů, obřadů a rituálů. Po příchodu do Mekky každý poutník sedmkrát obejde Ka'bu. Následuje běh mezi pahorky Safá a Marva (připomíná příběh Ibraima a jeho syna Ismáila hledající vodu). Tyto úkony jsou tzv. *umra*, to je malá pout'. Následuje již vlastní *hajj*. Ten začíná sedmého dne promluvou, která probíhá ve Velké mešitě po polední modlitbě, kdy jsou věřící seznámeni s programem obřadů během pouti. Osmého dne se muslimové vydají do údolí Miná k rozjímání a modlitbě, kde přenocují. Devátý den na pahorku Arafát prosí Alláha o slitování až do západu slunce a po setmění se hromadně vydávají k mešitě Muzdalífa. Desátý den je den tzv. krvavé oběti. Ráno po společné modlitbě se poutníci vracejí do údolí Miná, kde proběhne rituál „kamenování satana“. Pak se koná svátek obětování slavený po celém světě v každé muslimské rodině - muslimové obětují zvíře (kozu, krávu nebo velblouda). Je to nejen vyvrcholení pouti, ale má také liturgický smysl. Jedná se o „Velký svátek“, který spolu s půstem završuje cyklus muslimských svátků za daný rok. Následují další různé obřady a poutníci mohou vykonat *umru* na rozloučenou. Mnozí poutníci pak ještě putují do Mediny ke hrobu Muhameda (Denny, 1998).

V islámu existují **další rituální aktivity**, které nepatří do pěti pilířů, ale jsou to důležité rituály, které patří do života mnoha muslimů.

Mawlid je svátek oslavující narození proroka Muhameda. Dále existují *du'a*, neboli neformální individuální modlitby. Obojí jsou aktivity rituálního typu, kterými muslimové vyjadřují svoji víru. Navštěvování hrobek zesnulých svatých mužů a žen je oblíbená aktivita zejména v oblastech, kde je zakořeněný mystický islám. Muslimové u hrobek svatých prosí o přízeň a odpuštění hříchů. Prostřednictvím rituálů muslimové vyjadřují svou individuální zbožnost a

poslušnost Bohu. Poukazují tím také na své členství k muslimské komunitě. (Rippin, 2005, 116-117)

Mnozí muslimové praktikují pilíře víry bez ohledu na to, zda jsou v zemi svého původu nebo v nové zemi, ve které se integrují. Odlišnosti mohou být v rozsahu jednotlivých činností vzhledem k možnostem, které daná společnost poskytuje, a samozřejmě s ohledem na spirituální naladění dané osoby.

1.4 Kultura muslimů a oblasti střetu

Nyní už máme přibližný přehled o tom, co je islám a kdo je muslim a na čem je jeho víra založena. Měli bychom ale také zmínit existující problematické body, které vycházejí z kultury muslimů a i z islámu a které mohou bránit integraci jedince, což je hlavní téma této práce. Podíváme se na problematiku fundamentalismu v islámu, lidských práv, postavení žen aj. Podíváme se také na několik pojmů vycházejících z islámu, které jsou často ať už v médiích či kdekoli jinde v naší společnosti používány.

Fundamentalismus je obecně vykládán jako postoj těch, kteří si osobují majetnictví pravdy, což jim dle jejich názoru dává právo soudit a odsuzovat druhé. (Kropáček, 1996, s. 17)

Islámský fundamentalismus je směr hlásající návrat k prvotnímu islámu a k jeho zdrojům. Je to komplexní společenský a politicko-ideologický fenomén. Není však platný pro všechny islámské společnosti, je to spíše decentralizovaný a spontánní trend. (Pavlincová, Horyna, 2003, s. 545) Fundamentalismus si z Koránu účelově vybírá jen některá témata a symboly. Od morálně-právních úvah (kritických zvláště proti západním kulturám) přechází k tvrdému jednání proti jinak smýšlejícím. Kolísá mezi skutečnou religiozitou a radikálními kulturními projevy a tendencí ke zpolitizování. (Kropáček, 1996, s. 32)

Islamismus je proud politického islámu, vycházející z ideologie islámského fundamentalismu, s celospolečenskými cíli ustavení totalitního islámského řádu. Islamismus v krajních polohách sahá k násilí a projevuje se jako extremismus či terorismus. Z hlediska islámu jde o heretické vybočení a o novodobé, násilně orientované sektářství (Kropáček, 1996, s. 32). Dle výzkumů na tomto poli se do čela islamismu staví nová inteligence, odlišná od tradičního duchovenstva i sekularizovaných intelektuálů, kteří přijali za své západní hodnoty. Islámská hnutí však představují zřetelně nesourodá spojení různých sociálních skupin s různými cíli spájené soubory hesel se společným jmenovatelem islámu, který představuje účinný mobilizační prostředek (Kropáček, 1996, s. 47).

Tyto směry, které se mezi muslimy objevují, považujeme v našem prostředí za výrazné překážky integrace. Zastánce fundamentalismu postrádá toleranci vůči nové společnosti (a naopak) a může představovat až hrozbu pro společnost. K těmto tématům se ovšem konkrétněji (se zasazením do evropského prostředí) vrátím ve třetí kapitole této práce.

Dále je třeba osvětlit pojem **džihád** (z arabštiny úsilí o upevnění islámu). Jedná se o pojem islámské věrouky a právníkové teorie a znamená základní povinnost a podmínku toho, aby člověk kráčet po přímé stezce a zůstal muslimem. Předpokladem je plnit pět pilířů víry, konat dobro, potírat zlo a aktivně šířit islám, třeba i silou (poslední předpoklad je v islámské právní škole *hanbali* považován za šestý pilíř islámu). Liberální či modernističtí učenci pokládají džihád za plnění náboženských a etických povinností. Proměnlivost výkladu tohoto pojmu tkví v aktuálních historických podmínkách. Šari'a formuluje 4 základní typy džihádu: (1) džihád srdce (též velký džihád, soustavná náboženská kultivace, konání dobra, přemáhání ďábla v sobě samém), (2) džihád rukou (charitativní a sociální činnost), (3) džihád jazyka (šíření víry misí, výzvou a vlastním příkladem), (4) džihád mečem (šíření víry zbraní a především obrana islámu před nástrahami nevěřících). Džihád se dnes využívá při pokusech o mobilizaci veřejného mínění. Ovšem ozbrojenou formu džihádu nemá právo vyhlášovat nebo doporučovat světský vladař (př. Saddám Husajn) ani laický muslim (př. Usáma Ibn Ládín), ale pouze zákonodárný orgán státu. (Pavlincová, Horyna, 2003, s. 538)

Otázka **lidských práv** je další často diskutovaným tématem. Pro západní svět je myšlenka lidských práv zřetelně sekularizována. Například za Velké francouzské revoluce byly rovnost a svoboda vyhlášeny jako přirozené právo bez náboženského zřetele. Důležitý vliv má také Všeobecná deklarace lidských práv přijatá Valným shromážděním OSN roku 1948, ze kterého pak vycházejí další mezinárodní konvence a pakty. Podle Koránu člověku přísluší důstojnost, která je zakotvena v řádu odevzdanosti do boží vůle, tj. v plnění božích příkazů. Mezinárodní ohlas vzbudila Všeobecná islámská deklarace lidských práv z roku 1981 vyhlášená Islámskou evropskou radou. Celkově deklarace vychází z názoru, že většina práv ze Všeobecné deklarace lidských práv je v zásadě v souladu se šari'ou, rozdíl je v tom, že muslimové chápou všechna práva jako součást šari'y a vykládají je v Koránských a islámských termínech. V roce 1990 byla přijata Deklarace lidských práv v islámu, která myšlenku lidských práv uvádí v muslimském světě do pohybu. (Kropáček, 1996)

Kamenem úrazu v otázce lidských práv v islámu zůstává otázka plné náboženské svobody, rovnoprávnosti žen a tělesných trestů. Dle Koránu člověk nesmí být nucen k náboženství. A muslimové také tradičně projevovali toleranci zejména vůči křesťanům a židům. Ovšem tradiční právo trestá smrtí konverzi k jiné víře či rouhačství. Šari'atské trestní právo

ukládá tělesné tresty, avšak málokdy byly vykonávány. Liberální myslitelé tyto tresty vykládají jako pouhou nábožensko-etickou výstrahu s tím, že Západ jejich reálný význam přeceňuje. Je třeba zmínit, že většina muslimských států se řídí sekulárními ústavami, zaručující rovnost před zákonem. Pojetí lidských práv je dle muslimských polemiků příliš vázáno na západní způsob myšlení a jeho důraz na jednotlivce. V islámu je však jednatel brán jako člen kolektivu, který má povinnosti, nikoliv individuální práva. Obecně lze v islámském světě rozpoznat tři postoje k lidským právům: nerespektování doprovázené i otevřeným odmítáním západního „neislámského novotářství“; liberální stanovisko, přijímající univerzální pojení a zavrhuující šari‘u; a snahy integrovat lidská práva jako součást islámského duchovního odkazu. (Kropáček, 1996)

Zajímavá diskuze a zároveň třetí plocha kultur vzniká u tématu **postavení žen** v islámu. Tato otázka vzbuzuje mnoho emocí při polemických střetech islámských a západních koncepcí. Nerovnoprávné postavení ženám přisuzuje šari‘a (podřízenost v manželství, nižší dědický nárok, nemožnost vzít si jinověrce, mužské právo polygamie a snadného rozvodu) a v různé míře kulturní tradice (zahalování, omezení na veřejném životě). Postavení žen určují také různé místní zvyky. Muslimská rodina je silně patriarchální a i Korán povoluje muži vzít si až 4 ženy, ovšem za předpokladu, že všem z nich trvale poskytne rovný díl přízně a hmotného zabezpečení. V těžce sůře (kapitole) je ale psáno, že takováto spravedlnost není možná. Některé zvykové „nekoránské“ prvky nerovnosti byly novodobě téměř všude zrušeny (např. právo otce provdat dceru dle své vůle). Dle islámu poskytuje šari‘a ženě stejně široká práva jako muži, nikoliv však totožná. (Kropáček, 1996)

Nejproblematictějším tématem v této oblasti se ovšem jeví postavení ženy ve společnosti a potažmo zahalování. Zahalování má mnoho místních podob, názvů a barev. Korán zahalování nevyžaduje, jen vyzývá ženy k tomu, aby se oblékaly skromně a slušně a chováním nevyzývaly. (Kropáček, 1996)

I v případě integrace muslimů je třeba počítat s tím, že se můžeme setkat s muslimem, přicházejícím z prostředí, ve kterém jsou v určité míře porušována lidská práva z pohledu Všeobecné deklarace lidských práv, nebo se pohyboval v prostředí, které vykazuje známky islámského fundamentalismu atd. Nezmínila jsem určité všechny oblasti možného střetu názorů či oblasti možných třecích ploch mezi kulturami, nesplnilo by to ani účel této práce. Ale je třeba si uvědomovat tyto potenciální překážky a pracovat s nimi. Na některá z těchto témat se zaměřuji ještě ve 3.kapitole.

1.5 Stručná historie muslimů na českém území

Abychom lépe pochopili situaci muslimů a vztah české společnosti k muslimům v současnosti, je dobré si přiblížit historii muslimů a muslimských komunit u nás.

První zmínky o muslimech jsou nalezeny již ve spisu *Život svatého Konstantina* (rok 863), kde je psáno, že Konstantin v rámci misí poznával moudré a vzdělané lidi, čímž myslel muslimy, a dále že se Korán zmiňuje o Ježíši a Marii. Součástí tohoto spisu jsou přeložené pasáže Koránu. V Kosmově *Kronice české* (12. století) je zapsán průběh první křížové výpravy do Palestiny, je zde pouze označení tamních obyvatel – Saraceni. Bezprostřední kontakt s muslimy probíhal skrze ne příliš živé obchodní styky v období Velké Moravy (9. století). První poznatky o islámu v českých pramenech pocházejí z dob křížových výprav (česká vojska se zúčastnila pod vedením knížete Vladislava II. v letech 1147-1149 a v letech 1189-1192), zprávy z nich jsou však velmi stručné. Ve vrcholném středověku se u nás objevují zahraniční díla s obrazy muslimských zemí a tradic. Tato ovšem přispěla k negativnímu vnímání islámu, muslimové jsou zde líčeni jako bezbožní barbari (kontrastující s křesťanskými světci a misionáři). O něco pravdivější obraz islámského světa byl v cestopisech (např. *Milion od Marca Pola*, *Mandevillův cestopis*, *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Kaira* od Marina Kabátníka). (Mendel, 2007)

Významný otisk do dějin českých zemí měla Osmanská říše. Po bitvě u Moháče roku 1526 došlo k otevření Uherské nížiny Osmanům. Během této nadvlády Osmanů nad Uhrami se Turci octli v blízkosti českých hranic. Čeští vojáci byli nasazeni v bojích s Osmany a tyto události zanechaly stopy v české lidové kultuře i jazyce. (Mendel, 2007, 186-196)

Důležitou osobností v tomto ohledu byl Václav Budovec z Budova, který přiblížil českému lidu život a kulturu muslimského světa ve své knize *AntialKorán*. Byla to polemika islámu a křesťanství, kterou napsal na základě svých poznatků získaných během pobytu na sultánově dvoře v Istanbulu v letech 1577-1584. (Mendel, 2007, 199)

19. století s sebou přineslo rozmach vědeckých časopisů a naučné literatury. Oblíbeným tématem z islámského prostředí byly úvahy o Koránu či překlady některých jeho částí. Kompletní překlad do češtiny vyšel až roku 1925. Zájem o východní, tedy i islámskou kulturu se postupně zvyšoval a tato témata se objevovala ve vědeckých a naučných publikacích. (Chrastinová, 2012, 24)

Z období první republiky je třeba si připomenout vznik *Orientálního ústavu v Praze* roku 1929. Ústředními postavami byli arabisté a orientalisté Alois Musil a Jan Rypka. Orientální ústav se stal analytickým a servisním pracovištěm pro potřeby československé zahraniční politiky a platformou pro setkávání a vzájemnou diskuzi orientalistů. Dlouhodobý útlum pro českou orientalistiku nastal po sovětské okupaci, kdy byla řada odborníků propuštěna, nebo odešla do

emigrace, zbylí se museli věnovat jiným tématům. Znovuobnovení a oživení nastalo až po roce 1989 (Mendel, 2007, 229).

Vznik **prvních muslimských náboženských obcí v Československu** je část islámské historie na našem území, které je třeba zde zmínit. První přímý kontakt s muslimy (konkrétně s Turky) na našem území je datován na rok 1878 v době bojů o Hercegovinu. Na našem území bylo tehdy zaznamenáno islámské vyznání. Roku 1908 byla Bosna násilně připojena k Rakousko-Uhersku, poté k nám přicházeli bosenští muslimové za účelem studia a práce. V roce 1912 podepsal císař František Josef Říšský zákon č. 159/1912 Sb. o státním uznání islámu. Postupně přicházeli muslimští emigranti ze Sovětského svazu. V polovině třicátých let se muslimové žijící v Praze, Brně a na Zlínsku začali sdružovat na základě náboženské příslušnosti. Koncem roku 1934 byla z podnětu tehdejšího generálního konzula pro Egypt Ab dal-Hamída al-Bába beje, indického doktora Sajida Hasana Mrzá chána a českého publicisty Mohameda Abdallaha (Bohdana) Birkciuse založena *Muslimská náboženská obec pro Československo s ústředím v Praze*. Cílem bylo mapovat počet muslimů a zjistit jejich názor a odhodlání k budování obce. Na první schůzi 23.12. 1934 obec ustanovila hlavní cíle (např. zbudování mešity v Praze a zajištění registrace). Obec byla slavnostně založena 25. dubna 1935 a byla ustanovena *Rada muslimské náboženské obce*. Rada zaslala ministerstvu školství a národní osvěty dopis, že obec má právo vést matriky svých příslušníků, oddávat a pohřbívat dle islámského práva, a požadovala zavedení arabštiny jako úředního jazyka. Ukázalo se však, že nebylo z formálního hlediska možné muslimům vyhovět, protože v Čechách byl uznán jen islám „hanafijského ritu“ a na Slovensku „islám vůbec“. Požadavek obce nebyl řádně připraven a československé úřady prokazovaly velmi byrokratický přístup spojený s nedůvěrou. Muslimská obec byla uznána státem až roku 1941. Přesto však v té době vykonávala náboženské obřady a řídila se islámským právem. Obec sama měla také v průběhu roku 1936 vnitřní rozpory, což pravděpodobně také přispělo k průtahům státních orgánů se schválením zřízení obce. (Mendel, 2007, 333-338)

Muslimská obec byla uznána v době protektorátu (1941), avšak roku 1945 bylo toto uznání anulováno Benešovými dekrety. V květnu roku 1945 byla obec kompromitována loajalitou vůči nacistické okupaci a za tohoto stavu svou činnost spontánně ukončila¹. Po válce obec přestala existovat de iure, ale i přes značnou ochablost nebyla zrušena nějakým zvláštním nařízením. O její právní statut se nikdo nezajímal. Muslimové nebyli komunisty v 50. letech

¹ Mohamed Abdallah Birkcius, jeden ze zakladatelů obce, byl za pronacistické smýšlení po válce zatčen revolučními gardami a odsouzen na osm let vězení. Přestože se za války přimluvil za propuštění několika tisíc muslimů ze zajateckých táborů a s nacisty pravděpodobně nekolaboroval, i tak pro mnohé zůstává zodpovědným za osud Židů, kterým odmítl konverzi na muslimskou víru, která by je zachránila před transportem do Terezína.

pronásledování, protože Muslimská náboženská obec se na veřejnosti nijak neprojevovala (tedy nebyla chápána jako „cíl rozostřeného třídního boje“) a zároveň tou dobou došlo v řadě islámských zemí k politickým posunům směrem k sekularismu a národnímu socialismu, islám tedy nebyl vnímán jako předmět ideologické konfrontace. (Mendel, 2006)

V 50. a 60. letech zažívala muslimská obec nepříznivé klima plynoucí jak ze státního režimního ateizmu, tak z mezinárodních politických podmínek, kdy v islámském světě dominovaly sekulární nacionalistické ideologie. Muslimská obec přežívala jako neformální sdružení, jejichž členové o sobě věděli a občas se scházeli. Je třeba také zmínit, že do Československa přijížděl nemalý počet studentů z islámských zemí (vysílaly je „bratrské“ komunistické nebo „spřátelené“ národně socialistické strany na Blízkém Východě). V době Pražského jara roku 1968 opět požádala o registraci, ta však zůstala bez odezvy. Proto se představitelé obce usnesli dne 19.8. 1968 prohlásit *Svaz muslimských obcí* za založený de facto. Následující normalizační období v 70. a 80. letech však znamenalo pro české muslimy další stagnaci. (Mendel, 2006)

Po sametové revoluci roku 1989 nastaly v českém prostředí příhodnější podmínky pro muslimskou obec. Její členové, starší muslimové, cizinci s trvalým či dlouhodobým pobytem a další začali uvažovat o znovuoobnovení obce. Bylo zde i větší množství studentů z muslimských zemí. Ústředí muslimské obce bylo přesunuto do Brna. Byla také obnovena diskuze na stavbu první mešity. (Chrastinová, 2012, 27)

V roce 1991 se čeští muslimové pokusili o opětovnou registraci pod názvem *Ústředí muslimských náboženských obcí* v ČSFR (dále jen Ústředí). Žádost byla zamítnuta, Ústředí totiž odmítlo předat na odbor církví seznam věřících. V roce 1998 byla otevřena první mešita v Brně. Ústředí bylo oficiálně uznáno v roce 2004. Předsedou Ústředí a zároveň neformálním vůdcem českých muslimů v listopadovém období byl Muhamed Ali Šilhavý. Roku 2007 vznikly dvě regionální obce v Praze a v Brně. V roce 2006 Ústředí požádalo o výjimku ze zákona č. 3/2002 Sb, o církvích a náboženských společnostech, aby byla umožněna registrace 2. stupně, což by přineslo tzv. zvláštní práva (uzavírání církevních sňatků, školy, duchovní služba). Tento krok byl vládou zamítnut, muslimové mohou požádat opět v roce 2014. V roce 2009 se po smrti Muhameda Ali Šilhavého se ujímají vedení Ústředí Muneed Hassan Alrawi za Brno a Vladimír Sánka za Prahu. (Islámská nadace v Brně, 2009, [online])

1.6 Muslimové v České republice v současnosti

Neexistují oficiální statistiky o počtech muslimů v České republice. Odhaduje se mezi 10.000 a 20.000 muslimy. Praktikujících muslimů je v ČR údajně kolem 2.000 (Heřmanová, 2012 [online]). V roce 2011 se k islámské víře při sčítání lidu přihlásilo 3385 lidí (ČSÚ, 2011 [online]). Zde musíme ovšem počítat s tím, že v ČR jsou i muslimové bez českého občanství, např. studenti či podnikatelé, kteří zde pobývají jen na základě povolení ke krátkodobému pobytu nebo na základě víza, a také nesmíme zapomenout na muslimy, kteří se ke svému náboženství z různých důvodů nehlásí. Předseda UMO Vladimír Sánka se přiklání k číslu 10.000 a zároveň upozorňuje, že tento údaj nelze ověřit. Tento počet zahrnuje tři skupiny lidí. První skupinu, a zároveň nejméně zastoupenou, tvoří čeští konvertité (asi 400 osob). Pak jsou to cizinci s českým občanstvím, kteří přijeli do tehdejšího Československa především v 70. a 80. letech za účelem studia, a kteří se zde usadili a získali české občanství. Nejpočetnější třetí skupinu tvoří cizinci bez českého občanství, kteří jsou zde na základě povolení k dlouhodobému nebo trvalému pobytu, to jsou především studenti a podnikatelé. Většinu muslimů v ČR tvoří lidé arabského původu, především z Iráku, Sýrie, Egypta atd. Dále jsou u nás ve větším množství zastoupeni muslimové z Balkánu, např. Bosňáci, Albánci, Makedonci. Potom Turci, Pákistánci, Čečenci a obyvatelé z bývalých sovětských středoasijských republik. V tomto výčtu ovšem chybí jedna položka, u níž je v budoucnu očekáván nárůst. Jedná se o žadatele o politický azyl, kde z celkového počtu přibližně 3000 uchazečů tvoří žadatelé z muslimských zemí několik set. Jen z Egypta je to 400 osob a v první třicítce zemí jsou tyto muslimské země: Kazachstán, Nigérie, Kyrgyzstán, Irák, Turecko, Alžírsko, Pákistán, Uzbekistán, Somálsko aj. Mimo veškerá čísla stojí nelegální muslimští migranti, u kterých můžeme spekulovat o počtu i o zemích původu (Mendel, 2007, 409)

Pilotní projekt Daniela Topinky *Integrační proces muslimů v České republice* zpracovával data Českého statistického úřadu, ze kterých zjišťoval, kolika cizincům bylo v období 2001-2005 uděleno povolení k pobytu (trvalý, přechodný, dlouhodobý), počet udělení azylu a nabytí státního občanství. Zpracováním statistických údajů byl zjištěn výsledný počet muslimů žijících v ČR a to 11.235 muslimů pocházející ze 78 zemí. Byly rozpracovány i jednotlivé islámské subcivilizace. Odhaduje se tedy, že 62,6 % tvoří muslimové z turkické sunnitské subcivilizace (mj. Turecko), 28,6 % tvoří arabská sunnitská subcivilizace (mj. Sýrie, Irák, Jordánsko, Libanon, Palestina), 6,3 % indoárijská sunnitská subcivilizace (mj. Afghánistán, Pákistán), 1,8 % perská šiitská (mj. Írán) a 0,7 % indomalajská sunnitská. Procentuální zastoupení muslimů z hlediska země jejich původu je pak následující: Turecko 4,9 %, Afghánistán 3,39 %, Sýrie 3,15 %, Irák 2,49 %, Pákistán 2,13 %, Jordánsko 1,42 %, Írán 1,38 %, Libanon 1,35 %, Palestina 0,72 %. Gendrové studie pak říkají, že ženy tvoří pouze jednu třetinu z celkového počtu. (Topinka, 2006/2007, 47-49)

Z těchto informací je zřejmé, že počty muslimů v ČR nejsou nijak výrazné. Islámské komunity u nás vykazují značnou heterogenitu a fragmentaci dle kulturních, národnostních a náboženských linií (Heřmanová, Faryadová, 2012, 120). Komunita muslimů v České republice je, ovšem nedá se mluvit o jednotném náboženském, národnostním a kulturním proudu.

1.6.1 Muslimské komunity v České republice

V této části diplomové práce se zaměřuji na různá uskupení, spolky a jednoty muslimů, které se v českém prostředí objevují. Tato podkapitola poskytuje vhled do různých muslimských společenství v České republice.

Ústředí muslimských obcí (dále UMO) je organizace sdružující muslimské obce a její arabský název je *Al Ittihad Al Islami*. UMO koordinuje činnost muslimských obcí v náboženských, sociálních, vzdělávacích a kulturních záležitostech. UMO jedná s orgány státní správy, samosprávy a dalšími českými i zahraničními institucemi a organizacemi. Mezi orgány UMO patří Výkonná rada, Kontrolní komise či Rada zřizovatelů. Muslimské obce v ČR sdružují české i cizí občany hlásící se k islámu. Členem se stává každý muslim(ka), který je přijat na základě své žádosti do některé z místních muslimských obcí. (Stanovy UMO, nedatováno)

Mezi poslání a cíle UMO patří: pomáhat všem muslimům podle možností obce, zřizovat a udržovat školy, zdravotnické a dobročinné instituce, pomáhat všude, kde to bude sloužit k rozvoji muslimské komunity, prohlubovat přátelské vztahy a kontakty mezi muslimy na území ČR s muslimy mimo ČR, podporovat přátelské vztahy mezi Českou republikou a muslimskými zeměmi, poskytovat objektivní informace o islámu a jeho učení, prohlubovat dialog mezi různými náboženskými uskupeními a dosáhnout vzájemného respektu, tolerance a přátelských vztahů, budovat muslimské modlitebny dle potřeby atd. (Stanovy UMO, nedatováno)

Ústředí muslimských obcí je organizace, která zastřešuje samostatné muslimské obce v Praze, Brně a Teplicích. Než bylo Ústředí muslimských obcí oficiálně uznáno, byly aktivity muslimů zastřešovány kulturními a společenskými institucemi: Islámská nadace v Praze a Islámská nadace v Brně.

Islámská nadace v Praze je neziskovou organizací naplňující potřeby praktikujících muslimů v Praze a okolí. Jejími hlavními činnostmi je provoz centra, charitativní činnost a osvětová činnost.

Islámská nadace v Praze vznikla na začátku devadesátých let minulého století. Formovala již v roce 1989, kdy se skupina praktikujících muslimů scházela k páteční bohoslužbě a uskutečnila první společná páteční kázání. Tyto bohoslužby probíhaly na různých místech, stěhovaly se. V roce 1992 se začaly trvale pronajímat prostory (U Michelského lesa 366, Praha 4

Krč) zpočátku jménem Svazu muslimských studentů. Od roku 1993 modlitebnu spravovala Islámská nadace tehdy pod názvem Nadace pro zřízení a provoz islámského centra v Praze. Aktivity nadace se postupně rozšiřovaly a islámské centrum začalo sloužit nejen k modlitbám, ale i jako místo k setkávání a studiu a jako osvětové centrum pro muslimy i veřejnost. V roce 1996 získala nadace pozemek v Praze 9 – Kyjích i s budovou. Budova byla zrekonstruována a provoz islámského centra byla slavnostně zahájen 7.5. 1999. (Mendel, 2007, 415)

V čele nadace stojí správní rada, která má na starosti provoz islámského centra, takže zabezpečuje otevření mešity pro muslimy a zájemce o prohlídku, pravidelné páteční bohoslužby, fungování knihovny, přednášky, programy, výuku arabštiny, program v měsíci ramadánu, oslavu muslimských svátků, islámské sňatky, pohřby, obřizky chlapců, poskytování rad v náboženských otázkách, vydávání modlitebních časů. (Islámská nadace v Praze, nedatováno [online])

Charitativní činnost nadace můžeme vymezit na oblasti sociální pomoci, uprchlické tábory a vězení. Správní rada shromažďuje od muslimů náboženskou daň a dobrovolnou almužnu a používá je na sociální pomoc slabším rodinám a jednotlivcům. Nadace pomáhá početnějším skupinám muslimů v uprchlických táborech, kterým poskytuje ošacení, organizuje oslavy svátků, pomáhá zřizovat modlitebny v táborech, dává finanční pomoc. Nadace posílá muslimům ve vězení dopisy, knihy, časopisy, časy modliteb a navštěvuje je (také zřídila v jedné pražské věznici modlitebnu pro páteční bohoslužby). Nadace se zaměřuje i na osvětu, snaží se informovat o islámu a reprezentovat muslimskou komunitu na veřejnosti. Osvěta je zaměřena na muslimy i na veřejnost. Jedná se například o páteční kázání, sobotní lekce čtení Koránu, tafsídu, hadísu a Prorokova života, výuku dětí, přednášky pro české muslimy a zájemce o islám. Dále to jsou kurzy arabštiny, soustředění muslimů, prezentace, výstavy, návštěvy škol, konzultace studentům, překlady a tisk knih a brožur o islámu. (Islámská nadace v Praze, nedatováno [online])

Islámská nadace v Brně vznikla v roce 1994, kdy proběhlo ustanovující zasedání, na kterém byl vytyčen ústřední cíl, a to zbudování mešity s islámským centrem v Brně. Centrum a mešita byly vystavěny z finančních prostředků ze sbírky mezi muslimy v Česku i v zahraničí. Slavnostně bylo otevřeno 2.7. 1998 (účastnili se představitelé Ministerstva kultury, brněnského magistrátu, křesťanských církví i židovské obce). (Mendel, 2007, 418)

Zbudování mešity v Brně však předcházela řada problémů. Stanoviska úřadů často nebyla nakloněna stavbě mešity a zastupitelé města vyjadřovali obavy z muslimského fundamentalismu, nárůstu přistěhovalectví a kriminality. Mezi obyvateli Brna se objevovaly petice a došlo i k demonstraci proti mešitě. Stavba byla nakonec povolena (pouze nesměla mít minaret) (Islámská nadace v Brně, nedatováno [online]). Brněnské islámské centrum má podobně jako v centru v Praze také širokou škálu kulturních, osvětových i publikačních činností.

Roku 2000 byla zaregistrována organizace **Muslimská unie**. Vznikla proto, aby zastřešila a zprostředkovala aktivity česky hovořících muslimů. Muslimskou Unii založili někteří z muslimských konvertitů. Ředitelem se Ing. Muhamed Abbas (paradoxně jediný zde není Čech). První aktivitou Muslimské unie bylo vytvoření internetových stránek *Muslim–Inform.cz* s českým překladem Koránu i s komentáři a s další literaturou související s islámem. Dále to byly *Muslimské listy* (www.muslimskelisty.cz), které vznikly po 11. září 2001. Hlavními tématy jsou zprávy z muslimského světa. Iniciátorem a hlavním redaktorem je opět Muhammad Abbás al-Mu'tasim, který na počátku 90. let založil také Všeobecný svaz muslimských studentů. (Mrázek, 2006, 23)

Výše zmíněný **Všeobecný svaz muslimských studentů** (nebo též Svaz muslimských studentů a mládeže) je aktivní českou organizací s pobočkami v Praze, Brně, Plzni, Olomouci a Hradci Králové. Svaz se soustředí na osvětovou a vzdělávací činnost i na naplňování praktických potřeb muslimských studentů, kteří tvoří podstatnou část této komunity v Česku. Svaz pořádá letní tábory, sportovní aktivity, přednášky atd. (Muslimský Svaz Studentů a Mládeže, nedatováno [online])

Na internetu funguje blog provozovaný skupinou muslimů, kteří se nazývají **Liberální muslimové**. Jak o sobě píše na svém blogu, je to skupina muslimů z České republiky a Slovenska, jsou převážně bosenského, tureckého nebo arabského původu a mají společné názory na jejich náboženství a na dění ve světě. Jejich snahou je seznámit veřejnost s islámem a přispět ke zlepšení vztahů mezi muslimy a nemuslimy. Od roku 2007 se Liberální muslimové zaměřují více na blog Arabia a blog Liberálních Muslimů je aktualizovaný nepravidelně. (Liberální muslimové, nedatováno [online])

Dalším internetovým společenstvím je **Islámská komunita sester**. Jedná se o internetový klub českým muslimek vedený Veronikou Matulovou, která momentálně pobývá v Kanadě (Lhot'an, 2006, 22). Tento blog nabízí prostor pro diskusi nad různými náboženskými a kulturními tématy. Jsou zde ale i témata každodenní jako například vaření, oblékání, děti. Blog je otevřen všem návštěvníkům, kteří zde mohou dávat své dotazy českým muslimkám.

Existuje také **Svaz islámských kulturních center v Praze**, který byl založen turecky hovořícími muslimy. Služby tohoto společenství se ale omezují na poskytování služeb turecky hovořícím muslimům a provoz modlitebny v Praze. (Lhot'an, 2006, 22)

V České republice jsou tři mešity (Praha, Brno, Kolová u Karlových Varů) a několik modliteben (Teplíce, Plzeň, Karlovy Vary, Olomouc, Lázně Darkov, Liberec a Hradec Králové). (Info muslim, nedatováno [online])

Mešitu může navštívit kdokoliv, kdo má zájem seznámit se s prostředím mešity nebo získat informace. Návštěvník by však měl respektovat určitá pravidla pro chování a oblékání.

Muži i ženy by měli mít vhodný oděv (muži nesmí mít kalhoty nad kolena, měli by mít zakryté břicho; ženy by neměly mít odhalené nohy, břicho, ramena a neměly by mít hluboký výstřih, šátek pro nemuslimky není povinný, ale vítaný), všichni si také musí vyzout boty. V mešitě se mluví tiše a během modliteb a pátečního kázání vůbec. Při promluvách imáma je vhodné posadit se za řadami muslimů a během modlitby se nesmí procházet před modlícím se muslimem. (Info muslim, nedatováno [online])

Z informací uvedených v první kapitole vidíme, že počet muslimů v České republice se pohybuje okolo 10.000, ovšem praktikujících je asi 2.000. Neopomeňme, že jednotliví muslimové mají odlišný národnostní, kulturní i náboženský původ (v rámci islámu). Z historického hlediska můžeme říci, že muslimové se zde začínají pravidelněji objevovat od počátku 20. století, předtím velmi výjimečně, muslimové do historie českých zemí nezapadali, zmínky o nich se objevovaly spíše v různých spisech a knihách. Jejich přítomnost v naší zemi podpořil minulý komunistický režim, který k nám přiváděl studenty z různých islámských zemí – ti se zde mnohdy usazovali.

Dnes můžeme pozorovat, že v ČR existuje a funguje řada muslimských společenství od komunit v rámci několika mešit, které zde jsou postaveny, přes studentské a krajské spolky až po internetové blogy. Muslimové praktikující islám zde jsou a téma jejich integrace a roli víry při integraci rozvineme v dalších kapitolách.

2 INTEGRACE CIZINCŮ ZE TŘETÍCH ZEMÍ V ČESKÉ REPUBLICE

V této kapitole mé diplomové práce se věnuji hlavnímu tématu této práce – integraci – a také vysvětlení důležitých pojmů týkajících se celého tématu. Nejdříve popisují legislativní rámec pro vstup a pobyt občanů třetích zemí na území České republiky. Následuje část zaměřená na pojem integrace a jeho vysvětlení. Na integraci se podívám z pohledu státu i z konkrétnějšího pohledu různých autorů a především autorů Trboly a Rákoczyové. Jejich pohled na integraci jakožto multidimenzionální proces nastavuje základy pro výzkum, který je součástí této práce. S oběma pohledy na integraci se sociální pracovník profilující se v oblasti integrace setká. Proto se na závěr věnuji také otázce sociální práce v oblasti integrace, která poskytuje praktický náhled na sociální práci neziskových organizací s cizinci v procesu jejich integrace.

2.1 Pobyt občanů třetích zemí na území ČR

Nastavení základních pravidel pro vstup a pobyt občanů třetích zemí vychází z různých normativních dokumentů. Základní podmínky vstupu a pobytu cizinců na území České republiky upravuje *Zákon o pobytu cizinců na území České republiky č. 326/1999 Sb.*, nebo též „cizinecký zákon“. K němu se pak vztahují prováděcí předpisy, které uvádějí do praxe ustanovení tohoto cizineckého zákona.

Cizinecký zákon člení cizince na: občany Evropské unie, tzn. osoby, které požívají právo Společenství na volný pohyb, tento režim je uplatňován také vůči občanům Evropského hospodářského prostoru (Islandu, Norska, Lichtenštejnska a Švýcarska) a jejich rodinným příslušníkům; a na státní příslušníky třetích zemí, tzn. zemí mimo Evropskou unii a Evropský hospodářský prostor (MVČR, 2009 [online]). Tato práce se zaměřuje na druhou skupinu cizinců, tedy na cizince z třetích zemí a jejich pobyt v ČR.

Veškeré druhy pobytů příslušníků třetích zemí jsou upraveny již výše zmíněným cizineckým zákonem. **Občané třetích zemí** jsou ti státní příslušníci, kteří nejsou občany České republiky ani občany Evropské unie. Nejsou ale ani občany žádného ze států hospodářského prostoru (Lichtenštejnsko, Norsko, Island, Švýcarsko) (Zákon č. 326/1999 Sb., [online]). Členskými státy Evropské unie jsou: Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko,

Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Polsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Slovensko, Slovinsko, Španělsko a Švédsko. Takže všechny ostatní státy (mimo Lichtenštejnsko, Norsko, Island a Švýcarsko) jsou tzv. třetí země.

Cizinec třetí země může legálně pobývat na území České republiky pouze na základě oficiálního pobytu. Zde si vymezíme, jaké typy pobytů může cizinec z třetí země mít na území ČR. Řešíme zde pouze pobyty na legální bázi.

Prvotní rozdělení pobytů je na přechodný pobyt (což je krátkodobý pobyt a dlouhodobý pobyt) a trvalý pobyt. Do kategorie přechodného pobytu na území ČR spadá: **krátkodobý pobyt** (pobyt občanů třetích zemí bez víza, pobyt na krátkodobá víza občanů s vízovou povinností, letištní průjezdní vízum) a **dlouhodobý pobyt** (vízum k pobytu nad 90 dnů, povolení k dlouhodobému pobytu a zelená a modrá karta).

Muslimové přicházející do ČR pocházejí ve většině případů z třetích zemí a to především z těch, které mají s ČR **vízovou povinnost**, což znamená, že mohou pobývat na území ČR bez víza po dobu nepřesahující 3 měsíce během jakéhokoli šestiměsíčního období za podmínky, že jsou držiteli platného cestovního dokladu a dokladu o povolení k pobytu vydaného jiným schengenským státem, nebo dlouhodobého víza typu D vydaného jiným schengenským státem.

Dlouhodobý pobyt

Budu zabývat přednostně dlouhodobým a trvalým pobytem, předpokládám totiž, že cizinec, který se hodná integrovat, nebude využívat krátkodobá víza, ale bude se spíše snažit o získání dlouhodobého víza a trvalého pobytu.

Vízum k pobytu nad 90 dnů je dlouhodobé vízum pro pobyt přesahující dobu 3 měsíců (90 dnů). Dlouhodobé vízum uděluje Ministerstvo vnitra na žádost cizince, který hodlá pobývat na území ČR za účelem vyžadujícím pobyt delší než 3 měsíce. Účelem k dlouhodobému pobytu může být: zaměstnání, studium, podnikání, výzkum, sloučení rodiny, pozvání, kulturní účel aj. Vydává se zpravidla na rok. Žádosti o udělení víza se podávají zpravidla na českých ambasádách v domovských zemích, které spadají pod Ministerstvo zahraničních věcí, prodlužování víz je v kompetenci cizinecké policie, tedy Ministerstva vnitra. (MVČR, 2011, s. 18)

Žádost o **povolení k dlouhodobému pobytu** je cizinec oprávněn podat na území na Ministerstvu vnitra v případě, kdy na území ČR pobývá na vízum k pobytu nad 90 dnů a hodlá na území přechodně pobývat po dobu delší než 6 měsíců a zároveň trvá stejný účel pobytu (výjimka je např. u modré karty, sloučení rodiny, vědci). MVČR, 2011, s. 20)

Zelená a modrá karta představují povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání. Toto pobytové oprávnění již zahrnuje povolení k zaměstnání, pro které byla karta vydána. Pro tento specifický účel těchto karet se vede speciální „evidence volných pracovních míst obsaditelných držiteli zelené nebo modré karty“ pod záštitou MPSV. Tato evidence obsahuje volná pracovní místa, která se nepodařilo obsadit 30 dní od jejich oznámení Úřadu práce nebo je Ministerstvo průmyslu a obchodu označilo za klíčová a zaměstnavatel souhlasil s tímto zařazením. Specifikem **modré karty** je, že se nadto musí jednat o místa, pro jejichž výkon je vyžadována vysoká kvalifikace, což znamená vysokoškolské či vyšší odborné vzdělání, trvalo-li alespoň 3 roky. **Zelená karta** je vydávána pro zaměstnání s jakoukoliv kvalifikací (od nejnižšího po vysokoškolské vzdělání), zatímco modrá karta je vymezena vysokou kvalifikací (jednou z náležitostí je potvrzení hrubého příjmu alespoň ve výši 1,5 násobku průměrné hrubé roční mzdy vyhlášené MPSV). (OPU, 2011, s. 16-17)

Trvalý pobyt

V následujícím textu bude popsáno, jak cizinec získá trvalý pobyt. Tyto informace byly čerpány především z internetových stránek Ministerstva vnitra ČR, dále z *Informační publikace pro cizince: Česká republika*, která byla vydána Organizací pro pomoc uprchlíkům a také ze *Zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky*.

Můžeme předpokládat, že většina cizinců z třetích zemí, kteří se chtějí integrovat v České republice, jsou většinou cizinci s trvalým pobytem nebo takoví, kteří se snaží toto povolení k trvalému pobytu získat. Cizinec s trvalým pobytem v ČR má ve většině oblastí svého života stejné postavení jako občan ČR.

Cizinec (občan EU i třetího státu), který je rodinným příslušníkem občana EU, tedy občana ČR (zejména jde o případy, kdy příslušník je manžel, rodič, jde-li o občana EU mladšího 21 let, kterého vyživuje a se kterým žije ve společné domácnosti, dítě mladší 21 let nebo takové dítě manžela občana EU a nezaopatřený přímý příbuzný ve vzestupné nebo sestupné linii nebo takový příbuzný manžela občana EU) může na Ministerstvu vnitra, konkrétně na Odboru azylové a migrační politiky, požádat o **povolení k trvalému pobytu rodinného příslušníka občana EU**. Pro udělení trvalého pobytu rodinného příslušníka občana EU musí být splněny další podmínka 5 let nepřetržitého přechodného pobytu na území nebo 2 roky nepřetržitého přechodného pobytu na území, pokud je žadatel nejméně jeden rok rodinným příslušníkem státního občana ČR. Rodinný příslušník může požádat o udělení trvalého pobytu rovněž z humanitárních důvodů (v tomto případě ale neexistuje právní nárok na udělení trvalého pobytu).

Trvalý pobyt cizince, který není občanem EU ani jeho rodinným příslušníkem, bez podmínky předchozího nepřetržitého pobytu na území ČR - Cizinec může za určitých podmínek požádat o trvalý pobyt, aniž by předtím musel pobývat na území ČR (v tomto případě opět neexistuje právní nárok na udělení trvalého pobytu a žádost se podává na zastupitelském úřadu ČR v zahraničí).

Trvalý pobyt cizince, který není občanem EU ani jeho rodinným příslušníkem, podmíněný předchozím nepřetržitým pobytem na území ČR, podmíněný předchozím nepřetržitým pobytem na území ČR - Po 5 letech nepřetržitého pobytu na území ČR na základě víza k pobytu nad 90 dnů nebo povolení k dlouhodobému pobytu je každý cizinec oprávněn požádat o trvalý pobyt (pokud bylo účelem pobytu studium, pak se započítává polovina doby pobytu). Mezi náležitostmi žádosti jsou: fotografie, cestovní doklad, doklad potvrzující účel pobytu na území (např. rodný list, oddací list apod.), doklad o zajištění prostředků k trvalému pobytu, doklad podobný výpisu z evidence Rejstříku trestů jako podklad k posouzení trestní záchovalosti vydaný státem, jehož je cizinec státním občanem nebo v němž má trvalé bydliště (...), doklad o zajištění ubytování, souhlas rodiče nebo jiného zákonného zástupce nebo poručníka, doklad dokazující požadovanou znalost českého jazyka.

Doklad prokazující znalost českého jazyka musí vydat škola, která je seznamu škol oprávněných provádět zkoušky znalosti českého jazyka stanoveném vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 348/2008 Sb., o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území České republiky. Cizinec musí prokázat znalosti na úrovni A1 podle Společného evropského retenčního rámce pro jazyky. Tento doklad není vyžadován od cizince, který: nedosáhl věku 15 let; prokáže, že v průběhu 20 let předcházejících podání žádosti o povolení trvalého pobytu byl nejméně 1 školní rok nepřetržitě žákem základní školy nebo střední školy s českým vyučovacím jazykem; prokáže, že má tělesné či mentální postižení, mající vliv na jeho schopnost komunikovat; dosáhl věku 60 let. O žádostech o povolení k trvalému pobytu rozhoduje v I. stupni Ministerstvo vnitra, odbor azylové a migrační politiky (OAMP).

V cizineckém zákoně je dále zmíněno povolení k trvalému pobytu za účelem společného soužití (dítě cizince s povoleným trvalým pobytem).

Je také možné setkat se s migranty s **českým občanstvím**, které je možné získat zpravidla po 10 letech pobytu v ČR. Po jeho udělení přestává být cizinec cizincem, získává český občanský průkaz, cestovní pas, a veškerá práva a povinnosti jako kterýkoliv jiný občan ČR. Někdy nebývá cizinci ponechána možnost dvojího občanství a cizinec tak své původní občanství pozbývá.

Pro integraci cizince je důležité, aby byl legálně zakotven jeho pobytový status. Od toho se totiž často odvíjí řada dalších prvků života (nejen) cizince jako například práce, každodenní život, styk s úřady, občanská činnost atd. Dobrým předpokladem pro integraci cizince je získání trvalého pobytu, díky kterému se prakticky dostává na stejný status, jako má občan ČR. Tím se mu usnadňuje celkové zapojení do společnosti.

2.2 Integrace cizinců v České republice

Kapitola integrace cizinců v České republice se věnuje pojmu integrace z pohledu různých autorů. Jsou zde také popsány modely integrace z pohledu státu, ale také z pohledu jednotlivce, tzv. modely akulturace.

Dále se zde věnují *Koncepci integrace cizinců na území ČR*, což je státní koncept pro integraci spadající pod působnost Ministerstva vnitra a jeho Odbor azylové a migrační politiky.

2.2.1 Pojem integrace

Zde se dostáváme k základnímu pojmu této práce, a to k integraci. Definice a názory různých autorů jsou nastíněny v následujícím textu. Nechybí ani modely integrace a akulturace.

Integrace je aktivní opatření státu posílit kompetence menšinových skupin v oblasti jazyka hostitelské země a zvýšení povědomí o jejích hodnotách, tradicích a historii. Integrace je i souborem aktivní politiky s cílem usnadnit začlenění do sociálních a tržních struktur hostitelské země. (Emmerson, 2001, s.3)

Evropská komise vymezuje pojem integrace takto: „Integrace je oboustranný proces založený na lidských právech a povinnostech přistěhovalců a obyvatel hostitelské země. Hostitelská země je povinna zajistit formální práva přistěhovalců, aby měli možnost účastnit se hospodářského, kulturního a společenského života. Na druhé straně přistěhovalci mají respektovat základní normy a hodnoty hostitelské země a aktivně se zúčastnit integračního procesu, aniž by byli nuceni vzdát se vlastní identity.“

V knize *Sociální integrace přistěhovalců* najdeme definici sociální integrace autorů Bosswicka a Heckmanna, která zní: „Sociální integrace je inkluze a akceptace přistěhovalců do klíčových institucí, vztahů a pozic v hostitelské společnosti. Integrace je interaktivní proces mezi přistěhovalci a hostitelskou společností. Pro přistěhovalce znamená integrace proces učení se nové kultuře, nabývání práv a povinností, získávání přístupu k pozicím a sociálnímu statusu, budování osobních vztahů se členy hostitelské společnosti a vytváření pocitu přináležetosti a identifikace se společností. Pro hostitelskou společnost integrace znamená otevření institucí a

garanci rovných příležitostí pro přistěhovalce.“ Integrace probíhá v mikro-, mezo- a makrosociálním kontextu, přičemž mikroúroveň značí interakce mezi jednotlivci, na mezoúrovni jde o rozvoj vztahů mezi skupinami a institucemi a procesy na makroúrovni charakterizuje spíše působení neosobních mechanismů, které není přímo spojení s akcemi jednotlivců či skupin. (Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 25)

Existují určité modely imigrační a národnostně menšinové politiky. Jsou to: asimilace, přechodná diferencovaná korporace a multikulturalismus. Všechny tyto modely mají společný cíl a to zabránění konfliktům a destabilizaci země. Liší se svými přístupy k menšinám a jejich vztahu s majoritní společností či integračními postupy. (Stýskalíková, 2011, [online])

Asimilace znamená naprosté začlenění etnické minority do majoritní společnosti státu oproštěním se od jazykových, kulturních a sociálních odlišností menšinové skupiny, a přijetím atributu většiny. Asimilace vylučuje etnické konflikty mezi imigranty a majoritou, předpokládá totiž ztrátu jejich etnické identity a úplné začlenění až splynutí s většinou. (Vykopalová, 2011, s.36)

Model **přechodné diferencované korporace** se snaží o zamezení vzniku etnického konfliktu prostřednictvím omezení kontaktu mezi jednotlivými etniky a menšinami. Příkladem tohoto modelu může být stanovování striktních pravidel pro participaci menšin ve většinové společnosti, (násilné) vystěhovávání menšin, extrémním příkladem je použití genocidy. (Stýskalíková, 2011, [online])

Multikulturalismus je integrační přístup, který uznává legitimitu kulturní a sociální různorodosti etnických minorit. Tento model předpokládá inkorporaci neboli včlenění jednotlivců a skupin přiznáním participace bez ztráty socio-kulturní identity. Základem absence etnického konfliktu je aktivní účast členů společnosti na společenském dění. Model multikulturalismu uznává legitimitu a rovnost etnických skupin. Odehrává se zde setkávání odlišných kultur. Tento model je odlišný od předchozích dvou zejména tím, že aktivně započíná integrační procesy a vykazuje snahu a restrukturalizaci státního aparátu takovým způsobem, aby reflektovaly různorodý kulturní a sociální původ všech participantů. (Joppke, 2003)

Multikulturalismus úspěšně fungoval jako odpověď na problém integrace etnicko-kulturních společenství. Ovšem začíná selhávat, když se problémem stává rekonstrukce skupinové identity dalšími generacemi. Novým modelem integrace by měla být **občanská integrace**, která zastává úsilí o asimilaci cizinců do svých politických hodnot. Občanská integrace nemusí znamenat opuštění multikulturních opatření, která umožňují soužití různých kulturních skupin. Požadavek občanské integrace znamená vymezení závazného rámce společenské

soudržnosti. Na rozdíl od multikulturalistického konceptu „jednoty v různosti“ je zde položen důraz na občanskou jednotu. (Baršová, Barša, 2005, s. 182)

Toto byly modely integrace z pohledu státu. Integraci z pohledu jednotlivce nastiňuje J. W. Berry ve svých modelech akulturace². Berryho model se sestává ze dvou dimenzí, jejichž základem je rozlišení mezi preferovanou orientací na vlastní etnickou či kulturní skupinu, a nebo jeho orientací k ostatním skupinám hostitelské země. Způsoby akulturace tedy jsou tyto: asimilace, separace, integrace a marginalizace.

Asimilace je taková strategie, kdy si jednatel nepřeje uchovávat svou kulturní identitu a vyhledává každodenní kontakt s jinými kulturami. Strategii **separace** volí jedinec tehdy, když je pro něj významné setrvat se svou původní kulturou a zároveň se snaží vyhýbat kontaktům a působení jiných kultur. **Integrace** nastává tehdy, kdy je v obousměrný zájem o udržování původní kultury, o každodenní styky s ostatními etnickými skupinami. Je zachován určitý stupeň kulturní integrity a zároveň snaha participovat jako součást širší sociální sítě. U jedinců, kteří nemají zájem či možnost o uchování vlastní kultury a necítí potřebu kontaktu s dominantní kulturou, hovoříme o strategii **marginalizace**. (Berry, 1997, s.9)

2.2.2 Integrace jako multidimenzionální proces

Pro účely této práce a především jako výchozí bod pro výzkum, který je součástí této práce, jsem si vybrala autory Rákoczyovou a Trbolu a jejich přístup k integraci. V následujícím textu jsou obsaženy základní myšlenky jejich pohledu na integraci cizinců ze třetích zemí.

Kniha *Sociální integrace přistěhovalců v České republice* autorů Rákoczyové a Trboly (2009) představuje integraci jako výslednici působení dílčích mechanismů v různých oblastech sociálního života. Za tímto účelem zmiňují typologii dimenzí sociální integrace podle autorů Bosswicka a Heckmanna z publikace *Social intergration of immigrants* (2006). Jedná se tedy o tyto dimenze: **strukturální, kulturní, interaktivní, identifikační**. Mechanismy a procesy, které působí v rámci jednotlivých dimenzí sociální integrace, jsou provázané a mnohdy se vzájemně podmiňují. Dále se podrobněji věnuji jednotlivým dimenzím, čerpám z výše zmíněné publikace autorů Rákoczyové a Trboly.

²Akulturace je psychosociální proces, který nastává tehdy, když se dostávají do dlouhodobého kontaktu příslušníci dvou nebo více kultur (soužití etnických menšin s majoritou, adaptace imigrantů atd.)

Strukturální dimenze sociální integrace

Tato dimenze zahrnuje rovný přístup a participaci a k mechanismům a institucím, které jsou v přijímací společnosti považovány za klíčové. Jsou to procesy spojené s nabytím ekonomického, institucionálního a politického kapitálu. Ve strukturální oblasti se zaměřujeme především na začlenění v ekonomické oblasti, jedná se zejména o **trh práce**, který představuje rozhodující faktor sociální integrace přistěhovalců. Předpokladem pozitivních účinků je dosažení určité kvality práce (určitá mzdová úroveň, pracovní podmínky, možnosti rozvoje sociálních kontaktů s majoritní společností). S participací na pracovním trhu se pojí i problémy jako například vyčleňování zahraničních pracovníků do marginálních pracovních pozic na tzv. sekundárním trhu. Mluví se také o vytlačování přistěhovalců do postavení drobných podnikatelů a živnostníků. Dále existuje i tzv. etnická ekonomika, což je typ pracovního uplatnění ve specifickém, etnicky vymezeném segmentu pracovního trhu. Je založena na vysoké rozvinutosti vnitroskupinových sociálních vazeb.

Participace na pracovním trhu je spojena i s širší ekonomickou participací ve společnosti, která zahrnuje účast na **trhu statků a služeb** a na nedistribučních procesech. Selhání v oblasti integrace na trh práce se projeví relativní i absolutní chudobou.

Dalším prvkem strukturální dimenze integrace je **způsob bydlení**. Přistěhovalec je v důsledku vlivu určitých ekonomických a sociálních mechanismů stavěn do znevýhodněné pozice, jejímž výsledkem je bydlení nízké kvality ve znevýhodněných lokalitách, ohrožení bezdomovectvím, riziko sociálního vyloučení atd. Stupněm prostorové koncentrace přistěhovalců rozlišuje 4 typy přistěhovaleckých komunit ve velkých městech charakterizující také stupeň prostorové i sociální segregace: (a) asimilačně-pluralistické oblasti (členové hostitelské společnosti tvoří menšinový podíl), (b) etnicky smíšené oblasti (žijí zde příslušníci dvou i více etnických skupin), (c) polarizované oblasti (příslušníci jedné skupiny tvoří více než 60 % populace), (d) ghetta (vysoký stupeň koncentrace jedné minority). Ghetta vznikají v důsledku segregace a diskriminačních praktik ze strany majority, vznikají tedy nedobrovolně. Etnické enklávy ale jsou výsledkem dobrovolné prostorové koncentrace a jde zde o vyšší stupeň solidarity. Přestože mají etnické enklávy jistý pozitivní vliv na přistěhovalce, pro integraci mají spíše negativní účinky.

Pro strukturální dimenzi je dalším sledovaným faktorem přístup přistěhovalců ke **vzdělání**. Sem patří nejen integrační kurzy (jazykové, orientační aj.), ale také další oblasti vzdělávání a pracovního školení. Význam tohoto faktoru je v přípravě pracovní síly, vytváření občanské identity a loajality k národnímu státu a je to důležitý zdroj pro tvorbu sociálních sítí.

Důležitým faktorem je také **pobyťový a občanský status**. S pobyťovým statutem, který může být krátkodobý, dlouhodobý nebo trvalý pobyt, se mění práva a povinnosti cizince.

Občanský status má vliv na pocit sounáležitosti a členství ve skupině. Občanství není jen právní záležitostí, ale je to faktor ovlivňující sociální status jedince.

Strukturální dimenze integrace v ČR

Strukturální dimenze integrace v České republice je zaměřena především na zapojení jedince na trhu práce a tedy podpora jeho ekonomické soběstačnosti. Jsou zde ale velké rozdíly mezi občany EU a občany třetích zemí, přičemž občan EU má volný vstup na trh práce a občan třetí země může v ČR pracovat na základě pracovního povolení. Dále je pro občany třetích zemí důležité, zda mají trvalý pobyt. Pokud tomu tak je, potom mohou pracovat bez pracovního povolení.

Aktivity integrace cizinců na trh práce se dělí na projekty neziskového sektoru, které jsou financované z dotací ze státního rozpočtu, projekty z Evropského sociálního fondu a aktivity úřadů práce. Integrace na pracovním trhu se zaměřuje na zvyšování dovedností a znalostí důležitých pro vstup a udržení se na trhu práce (zlepšování zaměstnatelnosti cizince). Vypracovaný Koncept integrace cizinců se zaměřuje hlavně na dlouhodobě a trvale usazené cizince.

Kulturní dimenze sociální integrace

V této dimenzi se budeme zabývat procesy, které jsou označovány jako akulturace. Akulturace je (jak již bylo zmíněno výše) psychosociální proces, který nastává tehdy, když se dostávají do dlouhodobého kontaktu příslušníci dvou nebo více kultur. Imigrant si tedy osvojuje roli, která je respektovaná společností, a stává se součástí kultury dané společnosti.

Nejdůležitější z této oblasti je **osvojení si jazyka** majoritní společnosti. Součástí tohoto není pouze přizpůsobení na straně přistěhovalců, ale podstatné jsou i reakce hostitelské společnosti na kulturní rozdíly. A také charakteristické rysy společnosti, jako je schopnost akceptace nových kulturních prvků, které ovlivňují kulturní integraci. Dále to jsou institucionální podmínky (dostupnost jazykových kurzů, přiznání práva na sdružování se na základě etnické, kulturní či národní příbuznosti), tedy celkové nastavení systému směrem k přistěhovalcům.

Kulturní integrace v ČR

V našem prostředí je nejdůležitějším aspektem prokázání jazykových znalostí, na základě čehož cizinec z třetí země získá povolení k trvalému pobytu. Osobám s doplňkovou ochranou jsou v rámci státního integračního programu poskytovány kurzy českého jazyka. Postupně jsou také vytvářeny služby pro orientaci cizinců na trhu práce – brožury a internetové stránky

v různých jazykových mutacích. V ČR také existují krajanské spolky sdružující cizince (např. Česko-arabská společnost) zaměřující se mimo jiné na udržování kulturní tradice ze zemí původu. V české společnosti se však dle průzkumu CVVM snížila ochota akceptace odlišností u zde trvale žijících u cizinců. Převládá názor, že přistěhovalci by se měli co nejvíce přizpůsobit zdejšímu zvyklostem.

Interaktivní dimenze sociální integrace

Tato mikro-sociální úroveň integrace se projevuje v **sociálních kontaktech** mezi přistěhovalci a členy hostitelské společnosti, projevuje se v jejich charakteru, kvalitě a četnosti. Mluvíme zde o vztazích velmi neformálních a intimních (smíšená manželství), pak jsou to vztahy neformální (přátelé, sousedi, známí) a vztahy formalizované nebo částečně institucionalizované (dobrovolnictví, členství v organizaci či církvi apod.). Rozvoj těchto vztahů je podstatný pro vytváření sociálního kapitálu. Často se také tvoří vnitroskupinový sociální kapitál (etnické enklávy), který sice zpočátku poskytuje jedinci či skupině ochranu proti sociální izolaci, později však může působit jako blok v oblasti vytváření kontaktů s domácí populací, učení se jazyka a akulturace.

Interaktivní integrace v ČR

Centrum pro výzkum veřejného mínění provedlo v březnu 2013 výzkum *Názory veřejnosti na usazování cizinců v ČR*, který zkoumal názory české veřejnosti na cizince, kteří jsou dlouhodobě nebo trvale usazení v ČR. Téměř polovina respondentů soudí, že v ČR žije příliš mnoho cizinců. Na otázku, zda by měli mít cizinci možnost dlouhodobě pobývat na území ČR, odpovědělo 77 % „jen za určitých podmínek“, 11 % by neumožnilo cizincům zde pobývat vůbec. Dále 59 % občanů nesouhlasí s umožněním usadit se v ČR každému, kdo o to projeví zájem. Jako nejnepříjemnější důvody pro přijímání cizinců k pobytu v ČR se ukazují být studium a praxe a sloučení rodiny. Většina také souhlasí s přijímáním imigrantů kvůli válce, hladomoru a přírodním katastrofám či pronásledování. Vyšší podíl záporných odpovědí je také znatelný u podnikání cizinců. (Červenka, 2013)

Z toho výzkumu je patrné, že česká společnost není příliš nakloněna přijímání cizinců do své země a pravděpodobně ani mezi sebe.

Identifikační dimenze sociální integrace

Tato oblast představuje **psychologický rozměr integrace**. Jedná se o procesy spojené s tím, jak jednotlivec vnímá svou příslušnost k hostitelské společnosti a jak se mění jeho

vnímání hranice mezi sebou samým či jeho skupinou (rodinou, komunitou) a danou společností. Identifikace je proces ztotožnění jedince se sebou samým nebo s jinou osobou popřípadě vzorem. Identifikační strategie imigranta je provázána s problematikou identity a jejích změn v závislosti na emigraci a usazování se v dané společnosti. Koncept transnacionální migrace ukazuje, že je možné, aby měla jedna osoba dva paralelní domovy a tedy dvě národní identity. Tento jev vzniká udržováním sociálních vazeb s lidmi v zemi svého původu a zároveň budováním nové identity v přijímající hostitelské společnosti.

Z tohoto konceptu integrace, který jsem zde nastínila, vychází také výzkum v této diplomové práci. Ve výzkumu se zaměřuji na to, jak víra muslimů ovlivňuje jejich integraci. Vycházím při tom z jednotlivých dimenzí sociální integrace, jak jsou zde popsány. A aspekty týkající víry jsem nacházela v jednotlivých dimenzích.

2.2.3 Integrace cizinců v ČR z pohledu státu

Základním dokumentem zabývajícím se integrací je *Koncepce integrace cizinců na území ČR*. Především z tohoto dokumentu a z usnesení vycházejících z tohoto dokumentu jsou čerpány následující informace. Jsou zde obsaženy základní myšlenky koncepce integrace, její zásady, principy, cíle a úkoly. Důležitou částí jsou pak priority integrace cizinců, které jsou představeny čtyřmi klíčovými oblastmi předpokladů úspěšné integrace cizinců, kterými jsou: znalost jazyka, ekonomická a sociální soběstačnost, orientace ve společnosti a vztahy mezi komunitami.

Koncepce integrace cizinců byla přijata *Usnesením vlády ČR ze dne 11. prosince 2000 č. 1266*. Tato koncepce vycházela ze zásad integrace cizince na území ČR, které byly přijaty *usnesením vlády ČR ze dne 7. července 1999 č. 689*, z vnitrostátní právní úpravy postavení cizinců v jednotlivých oblastech integrace cizinců a mezinárodních dokumentů v dané oblasti. Aktualizovaná *Koncepce integrace cizinců* byla přijata *usnesením vlády ČR ze dne 8. února 2006 č. 126*. *Usnesením vlády ČR ze dne 23. července 2008 č. 979* byla ordinační role při realizaci *Koncepce integrace cizinců na území ČR* převedena z Ministerstva práce a sociálních věcí na Ministerstvo vnitra. Ministerstvo vnitra je tedy koordinátorem integrační politiky

Koncepce integrace cizinců počítá od svého vzniku se zapojením řady resortů: Ministerstvo vnitra (MV), Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO), Ministerstvo zdravotnictví (MZD), Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR), Ministerstvo kultury (MK); a dalších partnerů: kraje, neziskové organizace, organizace cizinců, sociální partneři atd. Integrace je

totiž komplexní problematikou, která se dotýká mnoha oblastí. Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců je každoročně předkládána vládě. Aktuálním dokumentem týkajícím se integrace cizinců je *Usnesení vlády ČR ze dne 16. ledna 2013 č. 43 k Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Společné soužití v roce 2013*. (OAMP, 2011[online])

Zásady integrace cizinců

Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR byly vydány jako příloha k *Usnesení vlády ČR ze dne 7. července 1999 č. 689*. Politika integrace cizinců vychází z mezinárodních závazků ČR, mezinárodně uznávaných principů a standardů, zkušeností a doporučení odborných orgánů Rady Evropy a Evropské Unie. Zásady integrace cizinců na území ČR představují východisko a nástroj politiky vlády pro přípravu Koncepce integrace cizinců. Tento dokument předkládá 15 zásad pro integrační politiku. Tyto zásady zde krátce představím.

Politika vlády v oblasti integrace je založená na principech rovného přístupu a rovné příležitosti (1). Komunity cizinců, kteří se chtějí integrovat, jsou považovány za obohacující součást společnosti (2). Vztahy mezi komunitami zahrnují všechny vztahy mezi majoritní společností a integračními komunitami (3). Jednou z hlavních snah politiky integrace je vytvoření legislativně-právních podmínek a koncepce zajištění ochrany a přístupu cizinců k základním lidským právům a svobodám (politická, hospodářská, sociální, kulturní) s ohledem na délku, účel a cíl jejich pobytu na území ČR (4). Integrace je přirozený důsledek migrace a je chápána jako proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva (5). Hlavním principem politiky v této oblasti je pozitivní přístup a převzetí odpovědnosti státu za vytváření podmínek, které umožní spravedlivou participaci cizinců na životě společnosti (6). Podpora integrace je založena na aktivním přístupu vlády a společnosti (7). Vytvoření sociálně ekonomických podmínek, organizačních a administrativních podmínek pro aktivní podporu integrace cizinců je další důležitou součástí integrační politiky, zejména ve vztahu k zajištění jejich osobní účasti v procesu integrace na společenském životě na místní úrovni, podpoře rovného přístupu a rovné příležitosti především na trhu práce, ve vztahu k bydlení, vzdělání, zdravotní a sociální péči a náboženství (8). Vláda úzce spolupracuje s příslušnými národními a mezinárodními vládními, mezivládními a nevládními organizacemi, akademickými a vědeckými pracovišti a sdruženími imigrantů (9). Koncepce integrace je koordinována Ministerstvem vnitra a realizována prostřednictvím příslušných resortů, orgánů státní správy ve spolupráci s orgány územní samosprávy a nevládními organizacemi (10). Orgány územní správy se aktivně podílejí na tvorbě a realizaci koncepce a politiky vlády v oblasti integrace cizinců (11). Vláda podporuje funkci nevládních organizací, sdružení imigrantů, církevních a charitativních organizací a vytváří

podmínky pro jejich aktivní účast při integraci cizinců (12). Vláda také podporuje vytváření reálného mediálního obrazu o vztazích mezi komunitami a o možnostech rozvoje a podpory (13). Integrační politika vlády by měla probíhat v etapách (14). Příprava a realizace Zásad koncepce integrace cizinců je financována ze státního rozpočtu České republiky (15). (Usnesení vlády 1999, č.689)

Principy, cíle a úkoly integrace

Ministerstvo vnitra společně s Odborem pro azylovou a migrační politiku vydalo pro rok 2013 Usnesení k *Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Společné soužití v roce 2013*. Tento dokument obsahuje několik důležitých témat týkajících se integrace cizinců v ČR. Jsou to například principy integrace, hlavní cíle, priority atd. Následující informace čerpám především z daných usnesení vycházejících z *Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Společné soužití v roce 2013* a z internetových stránek Odboru pro azylovou a migrační politiku.

Dle Odboru pro azylovou a migrační politiku jsou základní **cílovou skupinou** integrace cizinců občané třetích zemí, kteří legálně pobývají na území ČR. Zároveň to nejsou žadatelé ani poživatelé mezinárodní ochrany. Cílová skupina na konci roku 2012 čítala celkem 279 961 státních příslušníků třetích zemí (tj. 63,8 % z celkového počtu 438 870 cizinců, kteří mají povolený pobyt na území ČR k 30.9. 2012). Více než polovina občanů třetích zemí pobývala na území ČR trvale na konci třetího čtvrtletí 2012 (52,4 %, 146 588 osob). Počet cizinců s trvalým pobytem v ČR roste.

Cílovou skupinu integrace cizinců dlouhodobě z téměř tří čtvrtin tvoří občané tří zemí (s povoleným pobytem k 30.9. 2012): Ukrajiny (115 153), Vietnamu (57 762) a Ruské federace (33 354). Dále to jsou USA, Moldavsko, Čína, Mongolsko.

Na poli integrace cizinců v ČR je důležitá činnost nejen státních orgánů, ale hlavně neziskových organizací, což je znatelné i z *Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Společné soužití v roce 2013*, který předpokládá intenzivní spolupráci na realizaci integrační politiky s nestátními neziskovými organizacemi, regionálními Centry pro podporu integrace a dalšími subjekty.

Principy politiky integrace cizinců jsou: efektivita integračních opatření a vynaložených finančních výsledků; jasné a uchopitelné výsledky všech integračních aktivit; dostupnost a adresnost integračních opatření; podpora a rozvoj občanské společnosti a praktické spolupráce všech, kdo mohou přispět úspěšnému průběhu integrace; podpora implementace integrační politiky na regionální a lokální úrovni (rozvoj systému center pro podporu integrace cizinců, přímá spolupráce s místní samosprávou atd.).

Cílem všech integračních opatření je vytvoření oboustranně přínosného soužití nově příchozích i obyvatelstva přijímající země. Integrace je dynamický dlouhodobý oboustranný proces, který vyžaduje zapojení cizinců i majoritní společnosti. Úspěšná integrační politika je klíčovým prvkem politiky legální migrace. Migrační politika může přispívat k úspěšnosti integrační politiky. Integrační politika musí flexibilně reagovat na nové skutečnosti a potřeby cizinců i české společnosti, podporovat soudržnost a posilovat vědomí vzájemné propojenosti migrace a integrace se sociálními, kulturními, ekonomickými a politickými aspekty života společnosti. **Úkolem** české společnosti je vytvářet cizincům podmínky pro jejich plnou účast na životě společnosti, zajistit rovné zacházení, prosazovat rovné příležitosti pro ženy a muže, poskytovat ochranu před diskriminací a jinými negativními jevy a napomáhat integraci cizinců. Integrace musí fungovat oboustranně, proto je potřeba aktivního přístupu cizinců, z jejichž strany se předpokládá vůle zapojit se do společnosti, dodržovat právní předpisy a znát a respektovat hodnoty přijímající země i Evropské Unie. Cílem integrace je dosažení nekonfliktního a oboustranně uspokojivého společného soužití, vzájemného poznání a porozumění mezi cizinci a společností, ve které žijí, umožnit cizincům důstojný a samostatný život během jejich pobytu v ČR. Integrační politika by měla přecházet vytváření uzavřených komunit imigrantů, společenské izolaci a sociálnímu vyloučení cizinců.

Priority integrace cizinců v ČR

Priority integrace cizinců v České republice vychází opět z aktualizované *Koncepce integrace cizinců – Společné soužití*. Jedná se zde především o čtyři klíčové oblasti předpokladů úspěšné integrace cizinců: (1) Znalost českého jazyka, (2) Ekonomická a sociální soběstačnost, (3) Orientace ve společnosti, (4) Vztahy mezi komunitami.

V následujícím textu se zaměříme konkrétněji na každou z těchto vytyčených oblastí pro úspěšnou integraci cizinců.

Znalost českého jazyka je nepostradatelná pro začlenění se do společnosti a rozvoj vztahů mezi cizinci a majoritní společností. Znalost jazyka je také klíčová pro získávání vzdělání a kvalifikace, umožnění přístupu na trh práce a pro sociální i ekonomickou soběstačnost cizinců na základě principu rovných příležitostí.

Když se zaměříme na děti cizince, pak je znalost českého jazyka podmíněná. Ve všech programech na podporu výuky českého jazyka pro děti-cizince je nutné dávat důraz na: základní komunikační dovednosti žáků v běžných životních situacích; rozvoj jazykových kompetencí žáků-cizinců v klasické třídě i mimo ni; zvládnutí českého jazyka v takové míře, aby bylo možné

začlenění do běžné výuky; vícejazyčný kontext; specifická role pedagoga v multikulturním prostředí třídy; respekt k interkulturním odlišnostem. (Usnesení, 2013, č.43)

U dospělých cizinců představuje znalost českého jazyka hlavní předpoklad úspěšné integrace. Cizinci mají povinnost prokázat znalost českého jazyka na úrovni A1, což je jedna z podmínek pro povolení k trvalému pobytu. Cílem integrační politiky je zajistit co nejširší dostupnost kurzů českého jazyka pro cizince s předpokladem různého stupně pokročilosti včetně specifických kurzů profesního jazyka. (Usnesení, 2013, č.43)

Předpokladem pro dosažení **ekonomické i sociální soběstačnosti** cizinců je informovanost cizinců o jejich právech a povinnostech, podmínkách zaměstnávání a podnikání v České republice. Tyto faktory mohou významně napomoci cizincům k jejich samostatnosti, k omezení míry jejich manipulovatelnosti a k předcházení závislosti na zprostředkovatelích. Opatření pro ekonomickou a sociální soběstačnost by měla směřovat k podpoře cizinců pro vstup na trh práce a k podpoře jejich schopnosti na trhu práce setrvat, dále k zajištění ochrany cizinců před diskriminací a zneužíváním. (Usnesení, 2013, č.43)

Zajištění plné informovanosti cizinců ve všech fázích jejich pobytu v České republice je nezbytné pro včasné **zapojení cizince do společnosti**. Je potřeba, aby cizinec byl schopen orientovat se v novém prostředí, seznámit se se svými právy a povinnostmi, s místními poměry a zvyklostmi a s hodnotami zdejší společnosti. Cílem této oblasti integrace je podpora sociální soběstačnosti cizince a snížení míry jeho zranitelnosti. (Usnesení, 2013, č.43)

Dalším předpokladem úspěšné integrace jsou vzájemné **vztahy mezi cizinci a majoritní společností**. Politika integrace cizinců má za cíl, mimo jiné, podporu harmonického a bezkonfliktního soužití mezi cizinci a většinovou společností, zachování sociální soudržnosti v zemi stejně jako zabránění izolaci či sociálnímu vyloučení cizinců a z toho pramenících konfliktů. Pro eliminaci xenofobie a jiných negativních jevů je třeba rozvíjet komunikaci mezi cizinci a majoritní společností, navazování vzájemných kontaktů a rozvíjení mezikulturního dialogu. Cizinec by měl projevovat svoji vůli se integrovat, ale i majoritní společnost by měla cizince přijímat a podporovat jej v jeho integraci. Je třeba podporovat společnost a její otevřenost, vzájemnou komunikaci a aktivity, které spojují obě strany. Dále je důležité zapojení nových subjektů (škola, kulturní a sportovní kluby, mateřská centra, rodinná centra, občanské aktivity), zaměření se na druhou generaci cizinců (děti, mládež, zranitelné skupiny). Součástí celé této snahy by mělo být předávání informací veřejnosti o reálné situaci a problémech cizinců v ČR. (Usnesení, 2013, č.43)

V této části jsme si přiblížili, jakým způsobem přistupuje Česká republika k integraci cizinců ze třetích zemí a na základě jakých zásad a principů by měla integrace fungovat, jaké jsou její cíle, úkoly a cílové skupiny. Je zde také vidět, jaké je naladění české politiky směrem k cizincům. Tato podkapitola ukazuje, jaké jsou základy pro činnost v oblasti integrace cizinců v ČR. Z tohoto základu by měla vycházet každá integrační činnost v našem státě. Na to, jak vypadá integrace v praxi neziskových organizací, se podíváme v následující části.

2.3 Sociální práce v oblasti integrace přistěhovalců

Tato diplomová práce bude výsledkem studia oboru mezinárodní humanitární a sociální práce. Je tedy potřeba zdůraznit spojení tématu této práce se sociální prací. Zaměřím se na činnost neziskových organizací ve sféře integrace přistěhovalců.

V průběhu posledních let se Česká republika podobně jako další vyspělé země potýká se zvýšenou mírou migračních toků. V důsledku toho se začala vyvíjet opatření a nástroje v rámci integrační politiky. *Koncepce integrace cizinců v ČR* z roku 2006 přisuzuje především státu a jeho institucím zodpovědnost za zajištění procesu integrace migrantů. Posléze se ovšem rozhodovací kompetence dostávají i na nižší úroveň veřejné správy a sociální integrace přistěhovalců dostává lokální dimenzi. Tento posun je dán tím, že aktéři z řad regionálních zástupců státní správy a samospráv mají lepší předpoklad pro monitorování změn lokální společnosti. V procesu integrace přistěhovalců hrají důležitou roli další aktéři veřejného života a to především nevládní neziskové organizace (dále NNO), dále krajanská sdružení, síť regionálních zaměstnavatelů a veřejnost. Národní integrační politika identifikuje 4 klíčové předpoklady integrace (viz. Přechozí podkapitola). Těmito předpoklady je vymežován také prostor, ve kterém se pohybují aktivity NNO. (Trbola, 2011)

Sociální pracovník má v kontextu práce s integrujícími se přistěhovalci tři role: první je reprezentant společnosti či státu, druhá je role „obhájce“ klienta vůči společnosti a třetí role zprostředkovatele mezi cizincem a majoritou. (Trousil, 2007)

Organizace, které se zaměřují na integraci cizinců, vedou obecně vzato tyto aktivity: sociální poradenství a asistence, právní poradenství a ochrana lidských práv, výuka jazyka, multikulturní a další vzdělávání, volnočasové aktivity a služby orientované na vytváření interaktivních vazeb na českou majoritní populaci (Trbola, 2011). Bližším pohledem na jednotlivé NNO získáme konkrétnější představu o službách, které jsou cizincům poskytovány. Podíváme se tedy na některé z nich, abychom získali lepší představu o tom, jak konkrétně vypadá sociální práce v této oblasti.

Poradenství je základním typem služby poskytovaný cizincům. Jedná se zejména o poradenství v sociální oblasti, právní poradenství, poradenství v oblasti sociální orientace a na trhu práce, psychologické poradenství a asistenci při administrativních úkonech. Tato služba je považována za typ aktivity s výrazně prointegračním charakterem opírajícím se o význam praktických informací z jakékoliv oblasti sociální integrace. **Asistenční služby** bývají často součástí poradenských služeb a jsou zaměřeny na doprovod při jednáních s veřejnými institucemi. Další službou jsou **individuální plány sociální práce s klientem**, jedná se o formu práce založenou na sledování klienta a jeho vývoje od započetí této služby až po její vyčerpání. Služby **podpory vzdělávání v oblasti trhu práce a rekvalifikačních kurzů** pomáhají klientovi v orientaci na trhu práce a podporují aktivaci klientů v této oblasti. Pomoc je obvykle dvojí: nepřímá (výuka češtiny, rozvoj počítačových kompetencí, kurzy orientace na pracovním trhu, motivační kurzy, rekvalifikační kurzy, přípravy na pracovní pohovory, psaní životopisu atd.) a přímá (asistence při jednání se zaměstnavateli nebo na úřadu práce). **Jazykové vzdělávání** je považováno jako primární předpoklad pro úspěšnou integraci přistěhovalců do nové společnosti. S mírou znalosti jazyka rostou šance příchozího na plnou integraci ve všech sférách života. **Podpora bydlení a asistence při vybavování bytů** je důležitá avšak s ohledem na finanční prostředky nejméně saturovaná služba mezi NNO. Integrace cizinců v bydlení je nejčastěji podporována nepřímo, tzn. poradenstvím, hledání možností ubytování. Dalšími službami, které neziskové organizace poskytují integrujícím se cizincům, jsou: volnočasové a multikulturní aktivity, charitativní a humanitární aktivity, podpora osvěty, občanských práv a lobbying, aktivity zacílené na majoritní společnost a další. (Trbola, 2011)

Neziskové organizace mají významnou roli v procesu sociální integrace přistěhovalců. Poskytují služby na podporu tohoto procesu, které vycházejí z reflexe skutečných potřeb zástupců cílové populace, a často působí jako mediátoři vzájemných interakcí mezi cizinci a majoritní společností. NNO jsou více orientovány na komplexnější uspokojování potřeb přistěhovalců, než je tomu u institucí veřejné správy, jejichž pravomoci jsou legislativně a taxativně vymezeny. (Trbola, 2011)

Zabýváme se zde také sociální prací s muslimy, což je většinou etnicky odlišná skupina. Sociální pracovník pracující s etnicky odlišnou klientelou by měl mít na paměti, že definice potřeb je relativní a liší se dle typu společnosti či ideologického systému, ze kterého vzešli. Je třeba, aby si sociální pracovník při práci s etnicky odlišnými klienty uvědomoval kulturní podněty, ve kterých byl vychováván a socializován. Obecně platí, že čím je nám nějaká subkultura bližší a také čím více informací o ní víme, jak se nám podobá, tím kladněji ji hodnotíme. Je tedy dobré pro

sociálního pracovníka, aby se seznamoval s kulturou klientů, se kterými pracuje, a tím překonával stereotypy, které vznikají v životě každého jedince. (Partrňák, 2008, s. 36-40)

Specifické postupy pro práci s muslimy nejsou. V tomto ohledu jsou muslimové cizinci a podle toho jsou určeny i metody práce s nimi. Sociální pracovník pracuje s lidmi bez ohledu na jejich rasu či náboženské vyznání. To znamená, že respektuje jeho víru a původ, a v tomto ohledu vede své aktivity s ním.

Druhá kapitola nás opět přivádí blíže vytyčenému cíli této práce. Podívali jsme se podrobně na pojem integrace a jeho procesy, cíle, úkoly, dimenze, které jsme také zasadili do praxe v prostředí ČR.

Na pohledu státu jsme viděli, že Česká republika vyžaduje zapojení cizinců do společnosti a jejich participaci na celém procesu integrace. Čeští občané by také měli být aktivní, měli by napomáhat tomuto procesu a vytvářet optimální podmínky. Integrace by měla předcházet vytváření uzavřených komunit přistěhovalců. ČR se nejvíce zaměřuje na občany třetích zemí. A samozřejmě je zde zdůrazněn oboustranný přístup v celém procesu.

Integrace se vztahuje především na cizince ze třetích zemí a nerozlišuje osoby dle jejich náboženské příslušnosti a cítění. Proto navazujeme další kapitolou, kde už se podíváme přímo na integraci muslimů, specifika této integrace a na v Evropě užívané přístupy k integraci, čímž uvedeme do praxe teoretické informace z této kapitoly (především z části 3.2.1)

3 INTEGRACE MUSLIMŮ

Ve třetí kapitole této práce se uvedeme do problematiky integrace muslimů v Evropě a také u nás. Úvodní text přináší exkurz do historie muslimů a zodpovídá na otázku, jak se sem muslimové dostali a jaké skupiny muslimů zde můžeme v současnosti potkat (myšleno obecně v Evropě ale i u nás).

Následují specifika integrace muslimů, kde je popsáno, s jakými problémy se přichozí muslim setkává a s jakými problémy se v rámci jeho integrace potýká společnost. Jsou zde zmíněny i překážky, které klade společnost pro integraci. A naopak, představují zde i výrazné překážky, které způsobují nepřijetí od evropských společenství.

Podíváme se, jak přistupují různé evropské státy k integraci v podkapitole 4.2.

Na závěr je zařazeno téma víry ve vztahu k migraci, které poukazuje na roli náboženského vyznání u přistěhovalce a její vliv na život přistěhovalce po příchodu do nové země. Tato podkapitola spojuje všechna v této práci zmíněná témata a je také úvodem pro následující výzkumnou část.

Často v debatě týkající se integrace muslimů v Evropě zaznívá otázka, zda jsou pro Evropu přínosem či nikoliv. Evropské muslimy nelze popisovat jako celek. Negativní argumenty ohledně jejich přítomnosti v Evropě se opírají o poměrně aktuální problémy, např. vlny násilnosti ve Francii (převážná část mladistvých pachatelů byli muslimové, šlo ovšem o sociální a ekonomické protesty), bombové útoky v Británii, vražda filmaře Theo van Gogha v Nizozemsku (autor filmu o muslimských ženách), vlna protestů v Dánsku proti zveřejnění Muhammadových karikatur, debaty okolo nošení šátků atd. Je třeba si uvědomit, že páchané násilnosti jsou činy individuálních osob, nelze tedy tyto individuální činy ztotožňovat s muslimy jako celkem, jak se tomu děje často vinou médií. Muslimské menšiny jsou tedy vnímány jako cosi nepřátelského či hrozivého. (Šnidauf, 2007, s 16)

Ty největší a nejpočetnější muslimské menšiny v Evropě vznikly z akutní potřeby Západu na domácích pracovních trzích a to kvůli přebytku pracovních míst v nekvalifikovaných službách a v průmyslových odvětvích. A neopomeňme také vliv dekolonizace na migraci. Tito „nechtění“ muslimové v 60. letech znamenali výraznou ekonomickou pomoc díky tomu, že naplnili potřebu nekvalifikovaných dělníků v Evropě. Měli od počátku omezenou schopnost (a možnost) naučit se jazyk a začlenit se do společnosti. Druhou částí muslimských menšin jsou jednotlivci, nejčastěji

studenti, kteří jsou naopak silně integrováni. Tito sem přijeli studovat a rozhodli se dát přednost životu v Evropě. Jedná se o inženýry, lékaře a další kvalifikované odborníky, u nichž argument společenské neúčinnosti není na místě. Třetím typem muslimských menšin jsou uprchlíci, kteří přišli do Evropy v důsledku pronásledování či ozbrojeného konfliktu v zemích svého původu. Každý evropský demokratický stát je povinen se uprchlíky zabývat a to všemi podle stejných měřítek (neuvažujeme o cílených opatřeních vůči muslimům). V tomto ohledu ale vzniká potřeba řešit pravidla pro pobyt uprchlíků a pro azylové řízení tak, aby fungovaly efektivně, korektně a aby využívaly možnosti žadatelů (mnozí mohou být pro stát přínosem). Muslimové u nás (v Evropě) jsou již součástí našich společností, podstatnou část si Evropané kdysi na vlastní přání vyžádali z jejich domovských zemí. (Šnidauf, 2007, s.17-19)

3.1 Specifika integrace muslimů

Integrace muslimů je v posledních letech často diskutované téma. Existuje řada faktorů, které integraci ovlivňují, jsou to například: úroveň vzdělanosti, primární motiv imigrace, region původu a počet příchozích muslimů, početnost a struktura stávající komunity v imigrační zemi, způsoby a možnosti interakce s majoritní (domácí) společností. Dále to mohou být xenofobie či negativní postoje členů většinové společnosti k dané menšině, malá, žádná nebo různá historická zkušenost s islámem, působení masmédií a délka pobytu muslimů v dané hostitelské zemi. Úspěšnost a míra integrace může ovlivňovat i fakt, zda je imigrant členem první, druhé nebo další generace přistěhovalců. Jistou úlohu v interkulturní komunikaci mohou mít konvertité, legislativa státu a také ochota samotných muslimů se integrovat či asimilovat. (Heřmanová, Faryadová, 2012, 111)

Hlavní charakteristikou muslimských přistěhovalců je příslušnost k náboženství islámu. Situace je ovšem složitější vzhledem k tomu, že muslimská komunita ve vztahu k islámu není jednotná, je zde rozdělení na sunnitskou a šíitskou větev a další odnože, rozdílnost ve státní příslušnosti uvnitř muslimské komunity v přijímající zemi (viz. 1. kapitola). Mezi jednotlivými větvemi a odnožemi mohou vznikat tenze, takže je dobré tuto situaci znát. (Cesari in Heřmanová, Faryadová, 2012, 114)

V důsledku střetávání evropské a muslimské kultury dochází k vzájemnému ovlivňování a vzniká transnacionální forma islámu. Příslušníci této skupiny islámu jsou nazýváni jako evropští muslimové. Tito muslimové se vyznačují tím, že sice žijí a jsou usazeni v západní společnosti, ale stále jsou v těsném kontaktu se svou zemí původu. Tento fakt znamená horší a pomalejší integraci do přijímající země. Tato jejich „přítomnost“ v zemi původu podporuje další migraci a

způsob, jakým jsou mladí lidé v jejich zemi vychováváni (tito jsou již od dětství podporováni v tom přemýšlení, že emigrace je dobrý způsob pro prosazení a zabezpečení se). (Heřmanová, Faryadová, 2012, 115)

Někteří autoři se zmiňují (Sartori, 2005, 88) o traumatu nebo též o kulturním šoku, kterým musí projít muslimský imigrant. Tento šok způsobí, že daný přistěhovalec se naprosto vykoření ze svého původního prostředí a stane se velmi přizpůsobivým. Existují dva základní trendy mezi muslimskými přistěhovalci. První možnost je ta, že muslim přichází do země, kde již existuje početná muslimská komunita (je zde již mnoho přistěhovalců stejné víry a původu), pak zůstává mezi „svými“ a jeho integrace je velmi složitá, zdali je vůbec možná, tento jedinec není v důsledku těchto okolností vykořeněn. Druhou možností je, že jedinec přichází do země, kde nejsou žádní nebo jen velmi málo příslušníků islámské komunity (komunita je malá, národnostně nebo nábožensky rozdrobená). V tomto případě jedinec prožívá kulturní šok (trauma) z této změny, dojde k vykořenění a začlenění do majoritní společnosti by mělo proběhnout bez výrazných problémů.

Komplikovanost a dlouhodobost integračních procesů u muslimů je způsobena také etnickými, kulturními a náboženskými odlišnostmi. Pro muslimy jsou tyto odlišnosti znatelnější, než pro nemuslimy. Existují také určité reálie západního života, které jsou pro muslimy nepřijatelné (homosexuální sňatky, postavení žen ve společnosti a rodině, promiskuita, legalizace lehkých drog atd.) nebo jsou tyto reálie v rozporu s jejich konkrétním kulturním či náboženským původem a zásadami. Na druhé straně může stát neschopnost některých muslimů tolerovat nemuslimské hodnoty. (Heřmanová, Faryadová, 2012, 115)

Konflikty a napětí mohou být ovšem také způsobeny nejen odlišnou kulturou, etikou a náboženstvím, ale také špatnou sociální situací početných muslimských komunit (platí v řadě evropských zemí). Tato špatná situace je způsobena zejména nezaměstnaností. Je to důsledek uplatňování modelu „štědrého“ sociálního státu, který byl lákavý pro muslimské imigranty, na druhé straně pomohl příslušníkům majoritní společnosti opustit neatraktivní, podřadné a nekvalifikované práce. První generace byla vytlačena na okraj trhu práce i společnosti, ovšem tato situace jim fakticky vyhovovala, protože si neustále srovnávali své postavení s tím, jak by na tom byli v zemi svého původu. Druhá a třetí generace však prožívá již něco zcela jiného. Jsou narozeni v evropské zemi a nejsou příliš ochotni vykonávat podřadné práce. Mají pocit nezařazenosti do majoritní společnosti ani do společnosti a kultury země původu svých rodičů. Tyto generace trpí pocity vykořeněnosti, odmítání a vyloučení ze společnosti. Tento problém je často nazýván jako krize identity druhé a třetí generace přistěhovalců, jedná se o neuspokojenou

potřebu vlastní identity a důstojnosti v důsledku dekulturnizace³. Ovšem podobné odcizující pocity mohou mít i osoby patřící do sociálně slabých skupin. Takže nízká nebo nedostatečná sociální a kulturní identifikace či nedostatek vize vlastní budoucnosti může vést k tomu, že takto trpící lidé tíhnou k extrémním politickým názorům, islamismu, islámskému fundamentalismu nebo i terorismu. (Kropáček, 2002, 82)

Drtivá většina přistěhovalců z muslimských zemí v Evropě nezpůsobuje většinovému okolí svým vyznáním žádný problém. Pouze menšina mladých (zejména ze sociálně slabého prostředí) je náchylná k přijímání rigidních podob islámu. Konverze k fundamentalistickému islámu dává smysl jejich životům a napravuje jejich sebevědomí, pošramocené sociální a kulturní marginalizací. A menšina z této menšiny vykazuje ochotu proměnit sociální resentment do náboženské nenávisti a přejít k násilí. (Baršová, Barša, 2005, s. 197)

V Evropě lze rozlišit 3 formy islámského obrození: džihadismus, pietismus a umírněný islamismus. Džihadismus a pietismus lze chápat jako dvě větve salafismu, který byl šířen do Evropy od 60. let za pomoci petrodolarů z wahhábistické Saúdské Arábie. Salafismus hlásá návrat ke způsobu života předků, prosazuje model každodenního chování, jež má být univerzálně závazný pro všechny muslimy, nehledě na jejich regionální a etnické zvyky. Džihadistická větev salafismu vznikla spojením politicky konzervativního wahhábismu s politickým radikálním křídlem Muslimských bratří. Tato syntéza hlásá ozbrojený džihád (tento pojem jsme si vysvětlili v první kapitole) jak proti západním bezvěrcům, tak proti středovýchodním odpadlíkům od pravé víry. Příkladem džihadistických organizací je Al Káida nebo Hizb ut-Tahrir. Pietismus je zase větev, která odmítá násilí, avšak hlásá radikální roztržku s evropským, tedy bezvěreckým způsobem života a striktní dodržování pravidel islámu. Příkladem pietistické organizace je Tablighi Jamat. Zatímco džihadističtí salafisté pojmají „příbytek nevěřících“ jako oblast války, pietističtí salafisté jej berou jako „příbytek smlouvy“. V džihadismu a pietismu na sebe vzal salafismus na jedné straně podobu politicko-násilnického hnutí, na druhé straně sektářsko-náboženského hnutí. Umírněný islamismus (pojem islamismus je vysvětlen v první kapitole) je třetím proudem, který žádá veřejné uznání muslimské identity institucemi evropských společností a respekt k islámským zvykům a morálním normám. Chce veřejně prosazovat islámské hodnoty, ale zároveň respektuje pluralistický rámec západních společností a je otevřený k „hybridizaci“ islámu v rámci modernity. Z organizací můžeme zmínit tureckou Millis Görüş nebo evropské odnože Muslimských bratří. Odmírají teroristické násilí a odsoudili i džihadistické útoky v Evropě. (Baršová, Barša, 2005, s. 199-200)

³ Oslabené vazby na původní kulturu, ale i sekularizace západní společnosti

Jak už bylo zmíněno dříve, muslimové nepředstavují jednotnou skupinu a problémy, se kterými se potýkají jednotlivci, se různí. Pro muslima je integrace snazší, když v nové zemi není již větší muslimská komunita (jako například v ČR) a musí se tedy zapojit do společnosti, nemůže se spolehnout na své „bratry“. Zmínili jsme také problémy druhé a třetí generace muslimů, která se může setkat s pocitem vykořeněnosti.

Různost mezi názory muslimů se projevují i v tom, že někteří přijímají evropskou/západní kulturu, jiní dál striktně dodržují v různé míře islám jako v případě džihádistů a pietistů.

Džihádisté nepředstavují politický problém, ale bezpečnostní hrozbu. Pietisté představují možnou přestupnou stanicí k džihádistům, jakmile by se vliv pietistů rozšířil, mohlo by to ohrozit veřejný pořádek a sociální kohezi společnosti. Pouze umírnění islamisté kladou před Evropany skutečná politická dilemata. (Baršová, Barša, 2005, s.202)

O konkrétních přístupech jednotlivých evropských států k problematice integrace se dočteme v následující části.

3.2 Integroční politiky v zemích Evropy ve vztahu k muslimům

V podkapitole Pojem integrace (3.2.1) jsme rozebrali různé modely integrace. Nyní se podíváme, jak to vypadá v praxi u vybraných evropských zemí.

V řadě evropských zemí byla donedávna využívána myšlenka multikulturalismu jako forma integrační politiky vůči muslimům a dalším minoritám. Oficiálně byl multikulturalismus praktikován v Nizozemsku v letech 1983 až 1998. Zákon o integraci z roku 1998 však byl reakcí na krizi a úpadek multikulturalismu v Nizozemsku. Ve Spolkové republice Německo byl praktikován zvláštní přístup v podobě etnicko-exkluzivistického modelu integrace. V devadesátých letech však došlo ke kritice a opuštění tohoto modelu. Dnešní integrační politika přistěhovalcům nejen zajišťuje určitá práva, ale ukládá jim i povinnosti.⁴ Aktivně je podporována pozitivní motivace k integraci a projevují se tendence zabraňující ekonomickou a prostorovou segregaci. (Heřmanová, Faryadová, 2012, 111)

Konkrétní přístupy si nastíníme zde. Kupříkladu Francie, kde je v současnosti největší muslimská komunita v EU, disponuje dlouhou imigrační tradicí a integrace cizinců je zde

⁴ Příkladem může být Nizozemsko, kde zákon deklaruje právo se zúčastnit kurzů občanské výchovy a jazykových kurzů, a zároveň povinnost účastnit se integračního programu a do 3,5 let od přicestování do Nizozemska úspěšně složit integrační test (pokud nesloží nebo odmítne složit, je pokutován a není mu prodlouženo povolení k pobytu).

založena na republikánské tradici striktního sekularismu, integrace přistěhovalců tedy probíhá na individuální bázi jejich vtělením do francouzského národa bez ohledu na jejich náboženskou či etnickou příslušnost. Německý přístup je zase ovlivněný tradičně exkluzivním pojetím německého národa a pracovníci přicházející do západního Německa byli vnímáni jako hosté (Gastarbeiter) a s jejich naturalizací se nepočítalo. Otázky spojené s řízením imigrace a s nabýváním německého občanství byly dlouhou dobu tabu. Velká Británie představuje třetí model integrace, který má blízko ke kanadskému či australskému multikulturalismu. Je zde dominantní britská kultura, stojící nad ostatními kulturami, která neklade přílišné nároky, požaduje zvládnutí angličtiny pro komunikaci s úřady a akceptaci liberálního politického systému. Přistěhovalce je chápán jako příslušník vlastní komunity. (Nekvapil, 2007, s.21)

Můžeme-li stručně shrnout vývoj evropských integračních politik, pak lze obecně říci, že v 80. letech byly pojímány zejména ve prospěch menšiny (zajištění rovnosti práv). Na začátku 21. století byly integrační politiky pojímány ve prospěch většiny, tedy s důrazem na zachování integrity společnosti, s důrazem na určité proporce mezi podporou kulturní různorodosti a nutností zachování fungování společnosti jako celku. V současnosti lze zaznamenat posun od tradičního multikulturalismu k podpoře kulturní plurality s důrazem na občansko-politickou integraci jednotlivců a skupin. (Baršová, 2005)

3.3 Víra ve vztahu k migraci

Tato diplomová práce se zabývá muslimy v naší společnosti a jejich vírou ve vztahu i k integraci do nové společnosti. Procesu integrace předchází migrace jedince, který si s sebou do nové země přináší svoji víru (v tomto případě islám). V této podkapitole, která tematicky uzavírá část věnující se integraci muslimů, se podíváme na pojmy náboženství a migrace a na to, jak náboženství reaguje na velkou změnu v životě jedince – tedy migraci a s ní spojenou integraci. Podněty pro tuto část čerpám převážně z diplomové práce *Bůh na cestách* autorky Denisy Sedláčkové.

Migrace je pojem označující prostorové přemístování osob přes hranice, spojený se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, případně natrvalo. Rozeznáváme pojmy emigrace (vystěhování) a imigrace (přistěhování). Migrace vnitřní znamená pohyb uvnitř hranic vymezené oblasti a vnější migrace je trvalý, dlouhodobý či krátkodobý proces přesunu jednotlivců či skupin lidí v prostoru přes hranice země. Sociální obory se v rámci migrace zaměřují na její motivy a dopady, její vliv na životní styl, sociální strukturu, příbuzenské svazky atd. (POLIS, nedatováno [online])

Náboženství můžeme definovat jako „ideologický, praktický a symbolický systém, skrze který je nadále konstituováno, udržováno, rozvíjeno a kontrolováno vědomí, individuální i kolektivní, příslušnosti k určitému řetězci víry.“ (Hervieu-Léger in Sedláčková, 2009, s. 10) Toto pojetí náboženství odkazuje na tradici, udržující pouto mezi minulostí, přítomností a budoucností a tím umožňující jedinci cítit se součástí generace svých předchůdců a následovníků, díky čemuž je pevně ukotven v kolektivní paměti. Migrující, který je označen za člena náboženské skupiny, může mít díky tomu lepší i horší postavení. Registrovaná náboženská skupina si může v určitých zemích vést svůj vlastní náboženství život, zakládat modlitebny či školy a zapojovat se tak do veřejného života a zároveň navázat vztahy s náboženskou komunitou a veřejným životem v zemi svého původu. Migrace i náboženství jsou transnacionální sociální procesy. Náboženství přesahuje hranice politicky definovaných území a také většina náboženských učení (včetně islámu) vybízí ke geografické expanzi. Globální náboženské instituce formují zkušenosti migrujících a migrující může také přinášet nové podněty a zpětně ovlivňovat svou náboženskou komunitu v zemi svého původu. (Sedláčková, 2009, s. 10-23)

Víra a její praktikování umožňuje jedinci zachovat si svůj kulturní a spirituální most s minulostí a zároveň pomáhá překonat období zvýšené psychické zátěže spojené s příchodem do neznámého prostředí. Náboženské komunity a církve mají důležitou socioekonomickou roli – pravidelná shromáždění vytvářejí komunitu, která může posléze vystupovat jako významný zdroj sociální a ekonomické pomoci pro potřebné. Migrace je i v dnešní době zlomovou zkušeností v životech migrujících a příchod do nové společnosti může být pro některé i traumatizující, to může být spojeno se ztrátou kontroly nad každodenním životem a změnou statusu (Bammer in Sedláčková, 2009, s.24). Migrující tedy pochopitelně tíhne k tomu, co se mu jeví jako známé, jako např. etnická sousedství, národní spolky, církve (Hirschman in Sedláčková, 2009, s.24). Migrace ústí ve větší potřebu spirituality a sní spojenou participaci v náboženských institucích. Nemůžeme ale určit, z čeho plyne vztah migrace a zvýšené náboženské participace, zda je podnětem samotný akt migrace či sociální výhody z členství v církvi nebo náboženské komunitě. Pokles či nárůst religiozity u imigrantů je ovlivněn několika faktory: pohlaví, rodinný stav, stav zaměstnanosti, fakt, zda víra, kterou imigrant vyznává, patří v hostující společnosti k minoritním či majoritním (Connor in Sedláčková, 2009 s. 25). Důležitější než mikro-úrovňové faktory je však kontext, který určuje, zda bude víra přichozích zachována či zda se vytratí. Od imigranta přicházejícího do nové společnosti se očekává přizpůsobení, což nemusí znamenat vzdát se náboženství. To ovšem může hrát významnou roli ve prospěch integračního procesu nebo může působit jako překážka integrace.

Víra jedince je aspekt, který pomáhá překonat počáteční období migranta v nové zemi a pocit samoty tím, že vytváří pocit příslušnosti. Důležitá je socioekonomická role náboženských shromáždění, ve kterých migrant získává vztahy, známosti, informace, pomoc, zázemí atd. Ovšem řadu dalších aspektů ovlivňuje prostředí, do kterého migrant přichází. Důležité je např. naladění společnosti vůči migrantům, či jaká je daná komunita, která tam už je. Prostor je důležitým faktorem pro to, zda se religiozita jedince vytratí či v něm víru utvrdí. Dalším aspektem může být rodina jedince, a zda tato rodina sdílí jeho víru a hodnoty vycházející z této víry. Na otázky víry se zaměřuje mé výzkumné šetření, které následuje v nadcházející kapitole.

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

4.1 Cíle výzkumu

Teoretická část této diplomové práce popisuje různé aspekty integrace cizinců z třetích zemí v České republice. Jelikož všeobecně chybí konkrétní informace k integraci muslimů (jsou bráni jako součást skupiny cizinců z třetích zemí zejména z pohledu státu), rozhodla jsem se, že součástí mé práce bude i výzkum, který bude představovat exkurz do života několika muslimů žijících v našem státu. Budu se dívat na to, jakou roli v procesu integrace hraje jejich víra.

Faktem je, že také chybí výzkumy zaměřené na strategie integrace muslimů. Určitě ale mohu zmínit výzkum Topinky a spol. zaměřený na integrační procesy jako celek, který odhalil, že naprostá většina muslimů usazených v ČR prochází procesem integrace nebo částečné asimilace, pouze s občasnými prvky segregace (Topinka, 2007, s. 62). Dále mohu také zmínit diplomovou práci Eleny Imider (Imider, 2011, s. 67), která obsahuje výzkum, ze kterého vyplývá, že muslimové si uvědomují potřebnost integrace a mají také přesnou představu, jak by měla vypadat a jak jí docílit. Muslimští imigranti se tedy integrovat chtějí a také na tom sami i pracují. Tyto výzkumy pracují s otázkou integrace, ale opomínají roli víry muslima v integraci. To je tedy oblast, na kterou se chci zaměřit.

Hlavním cílem výzkumu v této práci je otázka: **jak ovlivňuje víra muslimů ze třetích zemí jejich integraci v ČR v jejich jednotlivých dimenzích?**

4.2 Výzkumná metoda

S ohledem na povahu této práce jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum, který umožňuje nahlédnout hlouběji do dané problematiky. Zvolila jsem techniku polostrukturovaného rozhovoru. Tato technika pomáhá výzkumníkovi neopomenout žádné téma, takže udržuje respondenta víceméně v mantinelech výzkumu, ale dává mu zároveň dostatek prostoru pro volné vyjádření.

Pro rozhovor jsem se řídila dimenzemi sociální integrace, jak jsou popsány v kapitole 2.2.2. Celý rozhovor byl tedy rozčleněn na tyto dimenze, každá z nich obsahuje určité tematické

oblasti. Ve výsledné analýze se z rozhovorů zaměřuji na informace týkající se víry v jednotlivých dimenzích integrace.

4.3 Respondenti

Získání respondentů nebylo úplně snadné. Navíc muslimové (a hlavně praktikující muslimové) jsou u nás menšina a občas uzavřená menšina (jak jsem zjistila v průběhu shánění kontaktů). Snažila jsem se nejprve, aby mi někdo kontakt zprostředkoval, tzn. neziskové organizace, které pracují s cizinci tedy i s muslimy. Ovšem to se nepodařilo. Takže jsem se obrátila přímo na oficiální stránky muslimské komunity v Praze a Brně (komunity v rámci mešit). Zareagoval pouze pan Ahmed z pražské mešity, který bych ochotný rozhovor poskytnout, ale další kontakt nezprostředkoval. Rozhodla jsem se získat respondenty přímo po páteční modlitbě u brněnské mešity. Takto se mi podařilo získat pana Nabila a ten zkontaktoval pana Haniho. Získala jsem tedy 3 ochotné respondenty a s každým vedla rozhovor. Všichni souhlasili s poskytnutím rozhovoru a podepsali informovaný souhlas. Souhlasili také s uvedením jejich jmen v této práci. Pro zachování určité anonymity budu uvádět jen jména bez příjmení. Rozhovory proběhly v květnu roku 2013 v kavárně nebo v prostorách mešity a byly zaznamenány na diktafon.

Věkové rozložení respondentů je mezi 40 a 65 lety. Všichni mají vysokoškolské vzdělání získané v ČR (ČSR). Dva jsou v důchodu, ale jeden stále provozuje vlastní firmu. A jeden je zaměstnancem mešity. Všichni žijí v ČR (dlouhodobě nebo s přestávkami), mezi 20 a 40 lety. Dva z nich jsou ze Sýrie a jeden z Jemenu. Jeden žije v Praze a dva v Brně. Všichni si zde našli českou manželku a mají rodinu i děti zde v ČR. Bohužel jsem získala k rozhovoru jen muže, ale rozhovory s nimi byly velmi pestré.

Během shánění respondentů jsem byla několikrát odmítnuta s tím, že takovýto výzkum už probíhalo mezi muslimy vícero, někteří byli z toho zklamaní nebo unavení, jiní projevovali nedůvěru. Stalo se také, že jsme byli domluveni na rozhovoru, ale daný člověk se přestal ozývat nebo odpovídat na emaily. Dala jsem na internet také inzerát na muslimské stránky, ale ozval se mi pouze jeden člověk, který mi poslal videa z rozhovoru s bývalou českou muslimkou, tento rozhovor měl negativní naladěn vůči islámu a brněnské muslimské komunitě – tímto si částečně vysvětluji nedůvěru ze strany některých brněnských muslimů k poskytování rozhovorů.

Pro lepší seznámení s respondenty zde uvedu alespoň pár základních informací o každém z nich.

Ahmed

Pan Ahmed přijel studovat zemědělství na VŠ v Praze v roce 1990. Během studií se seznámil s českou dívkou a vzal si ji. Jeho žena konvertovala k islámu ještě před sňatkem. Nepočítal s tím, že zde zůstane, po studiích odjel do Jemenu i s manželkou. Ovšem po pár letech se vrátili a už se usadili v ČR a měli děti. Nikdy nepracoval ve svém oboru, ale vždy pro zahraniční firmu nebo učil arabštinu. Momentálně několik let pracuje v mešitě v Praze. Všichni doma praktikují islám.

Nabil

Pan Nabil přijel studovat komunikační technologie do ČSR v 70. letech ze Sýrie. Také si zde našel českou dívku a oženil se s ní. Po studiích musel odjet, rozhodl se jet pracovat do Jemenu, kam vzal i svou ženu. Tam museli uzavřít sňatek dle islámu, na základě čehož jeho žena konvertovala k islámu. Po několika letech přijeli do ČR a pak se zase vrátili do Jemenu. Do ČR přijeli až na důchod. Pan Nabil nikdy v ČR nepracoval, vždy to bylo v zahraničí. V ČR pouze studoval a přerušovaně pobýval, trvale se zde usadil na důchod. Všichni doma jsou muslimové.

Hani

Pan Hani přijel do ČR studovat v 70. letech, také si zde našel českou manželku, která posléze konvertovala k islámu. Po studiích musel jet do Sýrie kvůli vojenské službě, potom se vrátil. V ČSR pracoval jako inženýr ve státním podniku. Po revoluci si založil vlastní živnost a pracuje někdy jako oficiální tlumočnick z arabštiny. Momentálně je v důchodu, ale stále provozuje svoji firmu. Doma jsou všichni muslimové.

5 ANALÝZA DAT

Zvukovou formu dat jsem převedla do psané formy, kterou zde nyní budu analyzovat.

5.1 Otevřené kódování

Technika otevřeného kódování, která je charakterizována jako proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů (Strauss, Corbinová, 1999, s. 42), mi pomohla s analýzou textu. Postupovala jsem podle jednotlivých dimenzí sociální integrace cizinců a ve výpovědích každého respondenta jsem se vždy zaměřila na ty části textu, které byly spojeny s mým hlavním tématem – **vírou muslimů ve vztahu k jejich integraci**. Při otevřeném kódování jsem rozlišovala barevně části textu a ty jsem označovala názvy (či pojmy) podle toho, čeho se daná výpověď týkala. Posléze mi vznikly ze zanalyzovaných částí textu různé kategorie a podkategorie. Výsledné kategorie a podkategorie jsou následující:

1. Víra muslima po příchodu do ČSR/ČR
 - a. Setkání muslima s komunistickým režimem v ČSR (strukturální)
2. Muslim a jeho praktikování islámu na pracovišti (strukturální)
3. Bydlení muslimů v ČR (strukturální)
4. Členové nejbližší rodiny muslima a jejich víra (interaktivní)
 - a. Hodnoty rodiny muslima spojené s vírou (identifikační)
5. Víra muslima při procesu integrace (identifikační)
6. V čem si Češi mohou vzít příklad z muslimů? (interaktivní)
7. Komunikace muslimů s Čechy o víře (interaktivní)
8. Muslimové a jejich vzájemné setkávání (interaktivní)

1. Víra muslima po příchodu do ČR/ČSR

Pan Nabil a Hani mají z příchodu do ČSR společné zážitky, setkali se totiž na studiích. Založili hned po příjezdu skupinu věřících a praktikovali islám téměř ve stejné míře jako v jejich rodné zemi. Ani pan Ahmed neměl zvlášť problém, necítil se osamocený. Všichni studovali s dalšími muslimskými studenty, takže na to takzvaně nebyli sami. Spíš se jednalo o zvyknutí si na

české prostředí obecně. I přesto dále dodržovali zásady vyplývající z jejich víry, např. nekonzumovali vepřové maso, které se v Čechách tradičně jí.

(Cítil jste se osamoceny?) „Ne, když jsem studoval, tak jako mezi studenty, kteří taky byli muslimové, kteří pocházeli taky z Jemenu nebo z jiných arabských států. Tak jako na začátku vůbec.“ (pan Ahmed)

„My jsme hned založili v Teplicích v Čechách skupinu věřících, pár komunistů tomu bránili, my jsme drželi ramadán, modlili jsme se, takže jako nechybělo nám to moc, jenom my jsme nebyli ve vlastní kultuře, ta atmosféra tady nebyla náboženská. (...)“ (pan Hani)

„Tak pochopitelně pro nás to bylo těžké tady si zvyknout tady ty nové české zvyky. Hlavní problémy byly trošku v jídle. A potom když jsme následovali náboženství, museli jsme se modlit, museli jsme držet půst v tom měsíci, kdy se drží půst, ramadán tomu říkáme, byla obrovská potíž, protože časování je dlouhé tady (...)“ (pan Nabil)

1.a. Setkání muslima s komunistickým režimem v ČSR

Pan Ahmed přijel do ČR po pádu komunismu, takže nezažil žádný střet s režimem. Pan Hani i pan Nabil zažili komunistickou éru v ČSR, ale oba hodnotí ono setkání muslima s komunistickým režimem v ČSR pozitivně, nezažili útlak, spíše naopak, váží si tolerance, která byla k nim jakožto k muslimům a jejich víře užita. Cítili svobodu vyznání (což se může jevit jako paradox oproti nesvobodě vyznání, která tehdy v ČSR byla).

„My jsme věděli, že komunismus znamená nevěřící. Taková byla propagace. A později jsme se dozvěděli, že jsou věřící a jsou moc dobří věřící tady v Čechách.(...) Nebránili nám, naopak. Respektovali nás jako muslimy, že nejíme vepřové maso. Přestože byli komunisti, respektovali nás a naše náboženství a můžeme být vděční, za to že opravdu nedávali nám žádné vepřové, vařili pro nás speciálně, (...) A v ramadánu oběd jsme nedostali, oni nám ho obřáli večer až po západu slunce, abychom netrpěli hladem. Nemůžeme říct nic jiného než díky České republice. Je možné, že tehdy komunisti respektovali naši víru víc, než teďka ti antikomunisti (...)“ (pan Hani)

„Jinak nikdo nás neublížil, mohli jsme udělat, co jsme chtěli, po náboženské stránce.“ (pan Nabil)

2. Muslim a jeho praktikování islámu na pracovišti v ČR

Pan Ahmed nikdy nepracoval pro českou společnost, vždy pracoval s muslimy, neměl problém s praktikováním víry na pracovišti. Dále uvádí, že pro modlení využíval čas dopoledních a odpoledních přestávek a tím nenarušoval svou pracovní dobu. Pan Hani měl problém najít si v práci svůj prostor pro modlitbu, kde by mohl provádět různé úkony (klekání, klanění se aj.), aby nenarušil vztahy se svými kolegy v práci, kteří si neuměli vysvětlit jeho počinání. Aktuálně má svůj vlastní podnik, kde se může věnovat své víře podle harmonogramu modlitby.

„No jako v mešitě není problém. Ve dřívějších zaměstnáních to taky nebyl problém, protože jsem pracoval s muslimama, tak nebyl problém se pomodlit při přestávce, v pátek, protože to máme páteční boboslužbu, tak zajít do mešity takhle na chvilku. Já jsem využíval spíš ty přestávky, ne že jsem nechal práci a šel se modlit. Ale když člověk má ty dopolední nebo odpolední přestávky, to muslim může využít, aby vykonal svoje modlitby.“
(pan Ahmed)

„Mně to nedělalo problém. Jako v zaměstnání v začátku když bylo za komunistů, v ramadánu jsem si odskočil domů, jo večer jak byl západ slunce, měl jsem štípačky, vždycky jsem odštípnul, že jsem přerušil a přišel jsem za chvilku zpátky, měl jsem dohodu se šéfem. Jo na půl hodiny a zpátky, jedl jsem a zpátky. Co se týká modlení, ovšem v práci nebylo možné, protože člověk kleká a tak dál a to se musí zašít někde bokem, aby ho někdo neviděl, jako kdyby drogoval, přitom se modlí k Bohu, bobužel. A teď už dělám, mám svůj soukromý obchod, můžu kdykoli zavřít na modlitbu bez obtíží.“ (pan Hani)

3. Bydlení muslimů v ČR

Respondenti nemají zkušenosti z ghettem nebo s jiným bydlením s vyšší koncentrací muslimů zde v ČR. V ČR jich je praktikujících muslimů asi 2.000 a jsou rozptýleni celé republice.

„Jako v Česku tady celkově nejsou takový ghetta, kde se schází muslimové, tady nejsou. Je tady málo muslimů a jsou rozházeny po celé republice, tak neexistuje žádná čtvrť nebo město, kde se většinou muslimové schází.“ (pan Ahmed)

„Nežijeme jako ghetto nějaký cikánský, nebo romský nebo já nevím kterýkoliv. Nejsme blízko k sobě. Každý je někde jinde.“ (pan Hani)

„V naší oblasti, (...), v té vesnici já opravdu neznám žádnýho muslima, ale žijeme přátelsky s ostatníma sousedama. A pochopitelně převládly ty zvyky v České republice. (...) Že bobužel skoro vůbec nenavštěvuje nás nikdo, nebo velice málokdo.“ (pan Nabil)

4. Členové nejbližší rodiny muslima a jejich víra

Všichni respondenti mají stejnou zkušenost manželství s Češkou, která (před manželstvím nebo během) konvertovala k islámu. Účastníci výzkumu zdůrazňují, že se jejich manželky svobodně rozhodly konvertovat k islámu. Jejich děti jsou muslimové. Muslimové podporují (vítají) víru ve svých rodinách a v rodinách svých dětí. Pan Hani má snahu domluvit svému synovi manželku, která je muslimka ze Sýrie, pan Hani zná jejího otce.

„Ano, já jsem si ji vzal jako muslimku, ona konvertovala k islámu.“ (Praktikujete doma islám?)
„Ano, všichni jsou muslimové a všichni praktikují islám. To praktikování to je jednoduchý, to je čistý srdce, vykonávat ty modlitby, to je vše k praktikování.“ (Byla ateistka předtím?). „Ano, jako většina Čechů.“ (Nemají vaše děti problém, že jsou muslimy v českém prostředí?)“ Jako není to úplně 100 procentně v pohodě, ale jako nemají problémy.“ (pan Ahmed)

„Moje manželka konvertovala před 30ti lety. Je to přes 30 let. A není to tak, že by chodila zabalená, ona dodržuje, co se týká modlení ramadán a takový věci, vnitř v sobě je muslimka. Ona nebere, že je křesťanka podle matky nebo otce, ona je muslimka, ona je arabka, ona má naše zvyky, ona se do mne úplně vtělila. (...) jsem se ani nesnažil, jsem jí nevnucoval ani na víru, ale najednou jsem zjistil, že je (muslimka). Pro děti dělá všechno možný, tu čistotu, to modlení, koberce na modlení, a tak dál. K ramadánu tolik dělá domácí atmosféru v ramadánu, díky bobu za to. (...) No, a také snažíme se, aby ty naše děti vzali se s ostatními, abychom byli v té rodině. To sice nedodržují všichni tady tu věc, (...) Ale já jsem pro svého syna zajistil ženu ze Sýrie. Muslimku, která má taky rodiče ze Sýrie, žijící tady v Brně. Tak já jsem říkal synovi, že můj kamarád kolega má dceru a aby se šel na ni podívat, jestli se jí bude líbit nebo ne. Tak šel a ona se mu líbila. (...) No a pak se seznámili, zamilovali se a už jsou osm měsíců spolu.“ (pan Hani)

„ (...) když jsme se vzali, ona nebyla muslimka ještě. Ale muslim si může vzít ženskou, která není muslimka, ona byla pokřtěná. Když jsme jeli do Kuvajtu, museli jsme udělat nějakou registraci, oni neuznali ten náš papír z radnice tady, že jsme svoji. Tak jsme museli udělat další sňatek tam, podle islámskýho režimu, tak jsme to udělali. A ona proslovala, že pán Bůh existuje jenom jeden a prorok je jeden. Ale jinak já jsem jí nevnucoval nic, co ona odkoukala od sousedů z každodenního života tam, něco pochopila, něco se jí líbilo, něco rozuměla, něco se jí nelíbilo například. V Arábii jsme nedělali všechno podle islámu, to není pravda.“ (pan Nabil)

4.a. Hodnoty rodiny muslima spojené s vírou

Hodnoty rodiny vycházejí ve všech případech z islámu, ať už se jedná o víru samotnou, víra jako společný základ pro manželské porozumění, výchova dětí v muslimské víře, desatero, respekt, morálka a vztahy v rodině. Důležitou hodnotou je výchova dětí v islámské víře – i když si muslim vezme křesťanku, děti musí být muslimové. Dalo by se říct, že hodnoty muslima se odrážejí v jeho každodenním životě.

„Právě nejdůležitější ta víra, (ta) nás spojuje, protože to je základ. Možná tak drobné věci se odlišujeme určitě (...) ale dokud ten základ máme stejný, v takových velkých problémech se obrátíme k tomu základu (...). Dokud ti manželé nebo ty rodiny nemají něco společného, hlavně ta víra, to je velký problém, protože ta žena chce vychovat děti jak byla ona vychována, každý si myslí, že ten jeho způsob života je nejlepší, to každý má na to právo určitě, a to potom dělá problém.(...) Protože jako muslim, určitě si přeji, aby moje děti byly muslimové, to stoprocentně. Jak víte, muslim může vzít za manželku nemuslimku, jako křesťanku, ale od začátku se musí domluvit a ona s tím musí souhlasit, že moje děti budou muslimové.“ (pan Ahmed)

„Desatero. Slušnost desatero přikázání. Nesmí lhát, nesmí, to je pro nás podstatný, to je islámský, to je křesťanský a to je božský.“ (pan Hani)

„U nás nejvíc nelhat. Manželka, děčka nenávidí, když někdo lže. A pochopitelně ostatní věci: respekt, morálka, vztahy v rodině a tak.“ (pan Nabil)

5. Víra muslima při procesu integrace

Na základě odpovědí respondentů mi vyšel závěr, že víra pomáhá muslimovi k jeho integraci v několika aspektech. Podle pravidel islámu, muslim nesmí žít v nové společnosti izolovaně. Měl by se do společnosti zapojit za účelem ukázání vnějšimu okolí praxi islámu v každodenním životě. Toto počínání má dva cíle. První cíl je seznámit českou společnost s jeho vírou a ukázat život praktikujícího muslima. Druhý cíl je šíření islámu. Dalším aspektem je pobožnost, která pomáhá budovat mezilidské vztahy. Pobožný člověk podle nich je lépe přijímán svým okolím. Islám muslimům dává pravidla, díky kterým musí být muslim upřímný a pravdivý, což mu pomáhá budovat mezilidské vztahy a tím se zapojovat do společnosti. Skladba vztahů respondentů je různorodá, pan Ahmed má přátele více mezi muslimy, pan Hani má více českých přátel a pan Nabil má částečně české i muslimské přátele.

Bylo zajímavé pozorovat během rozhovoru s respondenty jejich pozitivní vztah ke křesťanům, které považují za své bratry. Shodují se na tom, že jejich víry vycházejí ze společně uznávaných hodnot.

„To je ta víra, která nám pomůže, protože jako islám, to je způsob života. To není víra a náboženství, které jenom uctíváme boha a modlíme se, držíme takový náboženský pilíř, ale je to způsob života. A z našeho poselství je to zpráva všem lidem na světě. Tak jako muslim musí být integrován do společnosti, ve které žije, musí být součástí toho života té společnosti a může být užitečným členem té společnosti. Islám zakazuje, aby muslimové byli izolováni, žili v nějakém ghettě, v islámu to je vyloučené, protože my máme za povinnost ukazovat lidem islám, islám z praktického hlediska. Musíme vysvětlit, co je to islám, aby to pochopili. Ale nejdůležitější je to praktikování, aby to viděli, tu praktikovací část, že jsme normální, že žijem normálně. (...)“ (Jak vám v integraci pomáhala vaše víra?) „Hodně, to byl ten motiv, abych nebyl izolovaný nebo žil někde jinde.“ (Byla vaše víra pro začleňování výhodou nebo nevýhodou?) „Výhodou.“ (pan Ahmed)

„Ale pomáhala v tom, že jsme byli slušně vychovaní, tak nás lidi brali. My jsme pobožní a každý pobožný člověk je uctěn ostatními, tak já se tím netajím nikde, že jsem věřící (...)“ (pan Hani)

„Věra pochopitelně mi pomáhá, hlavně vztahy mezi lidma, být upřímný a nelhat, říct všechno jak člověk to má na srdci a zatím jsem potkal lidi, kteří to všechno respektovali, i když je jim to divný. Jaktože nepijete? No nepiju, u nás v náboženství nemůžeme pít. A oni začali to pochopit.“ (pan Nabil)

6. V čem si Češi mohou vzít příklad z muslimů?

Respondenti se shodují v tom, že Čechům chybí víra v Boha, který představuje cíl života, zaplnění prázdnoty v duši či obohacení duševního života a také sílu, které se člověk bojí a díky níž se vyhýbá páchání zla. Pochopení islámu by mohlo znamenat obohacení života. Z těchto názorů také vyplývají tendence seznamovat veřejnost s islámem.

„Hlavně ta víra v boha. To tady chybí. Protože člověk bez víry nemá cíl. Potom jako žije zbytečně. Jak ten cíl velký, kvůli kterému žije. Potom bude strašně unavený v tomto životě, život je samý starosti, těžkosti, celý život. Ať dokáže v tomto životě cokoliv, něco mu chybí. Právě jako si přeju, aby Češi měli to, co jim chybí, to uvnitř, naplnili to prázdno.(...) A snažíme se tady veřejnost seznámit s islámem.“ (pan Ahmed)

„Myslím, že by je mohlo obohatit, kdyby pochopili islám, jenom trochu.(...) Kdyby to pochopili, obohatili by se hodně. (...)A ten, co má o to zájem a nikdo ho nevede a vezme nějaký Korán a přečte si o islámu na internetu a snaží se žít, to je ta správná cesta pro něho, a to je společný s křesťanstvím. Možná je to více vysvobození pro jeho duši, z důvodu, že je to uklidňující ten islám. Vidí jinak, než vidí materialista. Bohatá

duševní věc a život z tohoto islámu. Tak chtěl bych, aby jenom pochopil, co je to islám a to by obohatilo hodně.“
(pan Hani)

„Hlavně tady vidíme, kolik je krádeží, podvodů. A mně vadí tady, že lidi tady oni se nebojí ničeho. Kdyby se báli jedné velké síly, pán Bůh je kontroluje, nemusí pod zákonem nad zákonem krást tady.(...) Kdyby to existovalo, to, že nějaké síly se bojí, tak by bylo všechno v pořádku. Vzhledem k tomu že oni nevěří v nic, věří jenom v to co je zákon, co je na papíře napsané, tak to oni dělají mezi řádkami, ze spodu nebo zvrchu tak, aby jim to vycházelo. Jinak by to tu bylo hodně hodně lepší.“ (pan Nabil)

7. Komunikace muslimů s Čechy o víře

Muslimové berou jako samozřejmost mluvit o islámu s jinými lidmi, v případě tohoto výzkumu konkrétně s Čechy, a vysvětlovat fakta týkající se jejich víry. Chtěli by přispívat k tomu, aby lidé více chápali islám. Znalost češtiny může být nápomocná, muslim se tak baví s Čechem v jeho rodném jazyce, a ten díky tomu lépe akceptuje jeho názory. To může být motivace pro integraci. Dle názoru dotazovaných mají Češi předsudky a strach z neznámých věcí, ale po bližším seznámení jsou chápající. Komunikace o víře vede také k utváření vztahů mezi lidmi a přináší respekt s tolerancí.

„Jakmile posloucháte islám od českého občana nebo člověka, který mluví vaším jazykem, myslí stejně jako vy, to přijímáte jako tu víru nebo ty názory. Ale jakmile ten člověk, který vás komunikuje, je někdo jiný, jako si nerozumíte, neví, co máte v hlavě, tak určitě nepřijímáte ty názory a máte z toho strach a to je ta česká společnost, má strach, strach ze všeho, co je cizí, neví, jak to dopadne, mají strach z toho.“ (pan Ahmed)

„Oni to chápou povrchově. Muslim znamená meč, mnohoženství, zahalení a nějaký škaredý člověk s obrovským knírem, teda s nosem zkrouceným. (...) ani na té vysílance kde jsem veřejně a do několika stovek kilometrů. Ne že bych propagoval islám, ale mluvím o islámu, protože lidi jsou hloupí a neví o tom nic. Jsou zaujatí proti islámu, tak já se snažím pomalu a jemně vysvětlit jim, co to je. Jaká je spojitost mezi islámem a křesťanstvím a židovstvím a hodně lidí už chápou a jsem za to vděčný, že nejsou tak tvrdí a natvrdlí, jak slyší v těch médiích. Tak to je dobrý, už máme takový bezký vztahy, že každý respektuje moji víru a já respektuji jejich víru a bavíme se o tom společně, jak kdybychom patřili všichni do jedné společnosti a uznáváme Boha.“ (pan Hani)

„(...)a já se musel modlit na tom pokojí. A jak mu to mám vysvětlit, aby on to pochopil a neříkal, že jsem blázen (...) já jsem mu to začal vysvětlovat a on začal být zvědavý víc a chtěl furt vědět víc (...). Já opravdu

nepotkávám lidi, kteří jsou rasisti. Oni rozumí a chápou, at' každý dělá co chce, já jsem spokojený velice.(...) Já jsem nepotkal ještě žádný potíže, takový, že jsem muslim. Ale viděl jsem opravdu, že většina lidí nemají správnou myšlenku o tom islámu, jak to je a vždycky v každém případě, jak je příležitost, tak vysvětlím, jak je to a každý říká – opravdu je to tak v islámu? Oni berou islám jenom jako mnohoženství. Jenomže kolik manželek máš? První otázka. Já říkám, já jsem spokojený s jednou manželkou, žijeme spolu 40 let a neměl jsem možnost další manželku.“ (pan Nabil)

8. Muslimové a jejich vzájemné setkávání

Důležitým místem pro setkávání muslimů je mešita, kde jsou muži a ženy oddělení. Návštěvy doma, podle jejich slov, nejsou v ČR příliš zvykem a ani respondenti toto příliš neprovozují. Vztahy mezi muslimy jsou na jiné bázi než vztahy muslimů s Čechy. Spojuje je „společná krev“. Navíc jsou tam znatelné osobité vztahy mezi muži vycházející z muslimské/arabské kultury.

„Návštěvy jsou sem tam nějaký návštěvy mezi těma muslimama, co jsou tu. Takový návštěvy že bysme byli jako rodina, to ne. Nejsme tak spojení v těch kontaktech. My jsme přátelé, kamarádi a známe se navzájem, scházíme se díky té mešitě, to nám udělalo hodně velký plus, abychom se seznámili s těma věřícíma (...)No a o svátcích se scházíme všichni, vidíme se s rodinami, díky té mešitě.(...) Ale ten vztah s muslimama má jinou úroveň, tam je srdeční spojení, kontakt mezi nima, tam je krev, která nás pojí.“ (pan Hani)

„My chlapi jsme zvyklí se sejít po modlení a to vždycky se těšíme na to. „ (pan Nabil)

5.2 Výsledná analýza výzkumu

Příchod do Československa neznamenal pro mé respondenty výrazný problém v jejich víře. Přestože byla ČSR komunistická země a ateismus zde byl prosazován a přijíždějícím studentům z arabských zemí prezentován jakou součást ideologie komunismu, nepocítili tlak z oficiálních stran proti jejich vyznání. Spíše se setkali s opačným přístupem, mohli se modlit, vytvořili komunitu muslimů, bylo jim usnadněno držet ramadán. V případě mých respondentů u nich nevznikl problém střetu víry a režimem, naopak cítili svobodu ve svém vyznání. Ovšem to mohla být otázka štěstí a náhody, že se setkali s tolerantními lidmi. Překážkou je přijmout české zvyklosti – vepřové maso a alkohol. Nepochopitelně se pro ně zdá nevěřit v Boha.

Respondenti se také shodli na tom, že po příjezdu do ČR/ČSR se necítili být sami. Bylo zde více muslimských studentů. Respondenti založili nebo se připojili k již existujícím muslimským komunitám, které pro ně znamenaly oporu ve víře i v mezilidských kontaktech.

S aplikováním víry na pracovišti se potýkal pouze jeden respondent, který jako jediný pracoval pro českou firmu. Ten se vzdal praktikování modlitby kvůli okolnostem v pracovním kolektivu.

V oblasti bydlení neměl žádný z nich zkušenost s bydlením, kde je vyšší koncentrace muslimů. Vysvětlili k tomu, že je to dáno tím, jak málo muslimů v ČR žije a každý jinde.

Všichni respondenti mají muslimskou rodinu (ženu i děti). Je totiž součástí tradice, že muslim může vyžadovat po své ženě výchovu dětí k muslimské víře. Jejich ženy (původem Češky) konvertovaly k islámu samy. Je zde zřetelná i snaha v tom, aby si jejich děti vzaly také muslimy.

Všichni respondenti sdílejí podobné hodnoty, které uznává jejich rodina. Výše zmíněné hodnoty vycházejí z islámu. Důležitá je víra v manželství, která pomáhá řešit problémy a poskytuje manželům společný základ pro jejich každodenní život, který obsahuje dále desatero, výchovu dětí, morálku a zásady slušného chování.

Víra je v procesu integrace pro muslima důležitá. Motivací zapojení do společnosti je snaha o ukazování islámu světu a předvádění islámu v každodenním životě. Islám formuje u věřících určité vlastnosti, např. pravdivost a upřímnost, díky kterým jsou lépe přijímáni svým okolím. Díky tomu se mu lépe budují mezilidské vztahy. Zajímavým aspektem během mého výzkumu byly pozitivně vnímané vztahy s křesťany (potažmo Židy). K tomuto bodu bylo pozoruhodné vyzkoumat, jak vnímají tyto vztahy křesťané.

Dotázaní muslimové se shodují v tom, že by chtěli, aby se Češi více zajímali o islám a také obecně o víru v Boha, protože by to dle jejich názoru obohatilo Čechům život. Muslimové také vykazují tendence seznamovat veřejnost s islámem, což berou jako samozřejmost a součást své víry. V tomto ohledu je potřeba dobrá znalost češtiny. Toto je další motivace pro jejich integraci – chtějí být pochopeni a šířit víru, proto je dobré naučit se češtinu, díky čemuž přichází lepší pochopení. Dalším produktem této motivace je vytváření mezilidských vztahů a budování respektu a tolerance mezi lidmi.

Přestože se muslimové integrují do české společnosti, stále je vzájemné pouto muslimů mezi sebou silnější, dokonce se označují jako pokrevní bratři.

Hlavním cílem výzkumu v této práci je otázka: jak ovlivňuje víra muslimů ze třetích zemí jejich integraci v ČR v jejich jednotlivých dimenzích?

Na základě mého výzkumu respondenti vnímali integraci do ČR pozitivně, konkrétně v oblastech studování jazyka, vzdělávání, zapojení do společnosti, vytváření vztahů, zařazení do pracovního procesu, založení smíšeného manželství (manželka Češka ve všech případech) a šíření a praktikování islámu. Tyto oblasti vycházejí z dimenzí sociální integrace, jak byly nastíněny v teoretické části této diplomové práce.

Tento výzkum byl malý vzhledem k počtu respondentů, ale mohl by to být určitě odrazový můstek pro další zkoumání daného tématu. Během mého výzkumu se objevilo mnoho dalších otázek, které by bylo užitečné zkoumat, např. vztah křesťanů a muslimů. Na víru muslimů ve vztahu k integraci se mnoho studií nezaměřuje. Rozhodně by bylo zajímavé podívat se na danou problematiku z pohledu ženy. Můj výzkum byl genderově dost nevyvážený, proto by bylo zapojení žen-muslimek určitě zajímavé. Dalším možným navázáním by mohl být výzkum u mladších generací nebo muslimů druhé a třetí generace vzhledem k tomu, že tyto se často potýkají s problémy, které první generace nepoznají (viz. 3.kapitola).

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zaměřuje na integraci muslimů ze třetích zemí a roli jejich víry v tomto procesu. Rozhodla jsem se k tomuto tématu přistoupit tak, že jsem vytvořila empirickou práci založenou na kvalitativním výzkumu s teoretickým základem.

V teoretické části jsem vysvětlila všechna důležitá témata spojená s islámem, muslimy a jejich vírou. Dále jsem se zaměřila na pojem integrace z různých úhlů pohledu. Třetí část se pak věnuje integraci muslimů a specifickým integraci muslimů.

Praktická část uvádí do praxe vše, co bylo napsáno v teoretické části. Výzkumná otázka zněla: jak ovlivňuje víra muslimů ze třetích zemí jejich integraci v ČR v jejich jednotlivých dimenzích. Výzkum jsem postavila na rozhovorech s muslimy ze třetích zemí, při kterých jsem se zaměřila na otázky týkající se integrace s vírou. Vycházela jsem přitom z dimenzí integrace nastíněných v teoretické části. Využila jsem metodu otevřeného kódování a následné analýzy zjištěných údajů. Metodou otevřeného kódování mi vznikly nové kategorie, které se následně mohly aplikovat na dané dimenze sociální integrace, ovšem to nebylo potřeba. Důležitá byla data získaná z rozhovorů a jejich analýza.

Z výzkumu vyplývá, že muslimové vnímají svoji víru ve vztahu k integraci pozitivně. Podle jejich výpovědí jim víra v procesu integrace pomáhá v různých oblastech života. Funguje jako motivace – naučit se dobře česky, aby okolí chápalo informace, které jim chci předat o svém náboženství a abych mohl získat dalšího člověka ke své víře. Víra jim utváří charakter, díky kterému jsou přijímáni svým okolím. Podrobné výsledky jsou prezentovány v předcházející části ve výsledné analýze výzkumu. Na hlavní otázku této práce tedy bylo zodpověděno a tím byl i naplněn cíl této práce.

V této práci se jedná i malý výzkum s malým počtem respondentů, takže se nedá výsledek zobecňovat. Je těžké v oblasti víry člověka zobecňovat bez ohledu na náboženství, které daný člověk vyznává. V islámu je to ztížené ještě o různorodost tohoto náboženství (jak bylo popsáno v 1. kapitole).

Výsledky této diplomové práce by mohly být využity pro další výzkum v podobné oblasti, jak jsem již nastínila na závěr výzkumné části.

LITERATURA

Prameny

Koncepce integrace cizinců – Společné soužití

Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Společné soužití v roce 2013

Usnesení vlády ČR ze dne 7. července 1999 č. 689

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky

Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR

Literatura

BAHBOUH, Charif, Jiří FLEISSIG a Roman RACZYŃSKI. *Encyklopedie islámu*. Brandýs nad Labem: Dar Ibn Rushd, 2008, 366 s. ISBN 978-80-86149-48-6.

BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA. *Přistěbovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 308 s. ISBN 80-210-3875-6.

BARŠOVÁ, Andrea. *Integrace přistěbovalců v Evropě: od občanské integrace k multikulturalismu a zpět?*. 2005. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/ABarsova_Integrace_pristehovalcu_v_Evrope.pdf

Bosswick, W., Heckmann F. 2006. *Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

ČERVENKA, Jan. *Názory veřejnosti na usazování cizinců v ČR*. *CVVM*. 2013. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6987/f3/ov130417.pdf

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. 2011 [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/home>

DENNY, Frederick Mathewson. *Islám a muslimská obec*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Kateřina Hronová. Praha: Prostor, 1998, 194 s. Obzor (Prostor), sv. 12. ISBN 80-851-9069-9.

EMERSON, M., a kol.: *Interculturalism - Europe and its Muslims in search of sound societal models*, Brussels: Centre for European Policy Studies, 2001, ISBN: 978-94-6138-051-7

FLEISSIG, Jiří a Charif BAHBOUH. *Malá encyklopedie islámu*. Praha: Dar Ibn Rushd, 1993, 188 s. ISBN 80-900-7673-4.

HEŘMANOVÁ, Eva a Kateřina FARYADOVÁ. Efektivnost integrace muslimských minorit v zemích EU. *Současná Evropa* [online]. 2012, č. 01, s. 111-132 [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/se/abstrakt.php3?IDcl=16>

CHRASTINOVÁ, Anna. *Islám v České republice*. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Miloš Frůkal.

IMIDER, Elena. *Reprezentant v dresu islámu – integrační strategie muslimských imigrantů v České republice*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Judaismus, křesťanství, islám. Vyd. 2., podstatně přeprac. a rozš., (v nakl. Olomouc vyd. 1.). Editor Helena Pavlincová, Břetislav Horyna. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003, 661 s. ISBN 80-718-2165-9.

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1993, 292 s., [16] s. obr. příl. (čb.). ISBN 80-702-1125-3.

KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996, 263 s. ISBN 80-702-1168-7.

KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002, 197 p. ISBN 80-702-1540-2.

KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Překlad Eva Lajkepová, Pavel Kolmačka. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, 306 s. ISBN 80-732-5059-4.

MENDEL, Miloš, Bronislav OSTŘANSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, 499 s. ISBN 978-802-0015-549.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Informační publikace pro cizince: Česká Republika*. 1. vyd. Praha: MVČR, 2011. ISBN 978-80-7312-067-2.

MÜLLER, Zdeněk. *Islám: historie a současnost : [náboženství, civilizace, společnost, ideologie, moderní svět a modernizace, islamismus]*. Vyd. 1. Praha: NS Svoboda, 1997, 187 s. ISBN 80-205-0534-2.

NEKVAPIL, Václav. Integrace muslimských menšin-dnešní debata v Evropě. In: *Mluvíme o Evropě!: Let's talk about Europe!*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, c2007, s. 20-24. ISBN 978-80-87092-06-4.

ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Úskalí (ne)zaměstnanosti cizinců v České republice*. Praha, 2011.

PASTRŇÁK, René. *Sociální práce s menšinami a migranty: [studijní texty pro kombinované studium Veřejná správa a regionální politika]*. Vyd. 1. Opava: Optys, 2008, 67 s. ISBN 978-80-85819-69-4.

PEW FORUM ON RELIGION & PUBLIC LIFE. *MAPPING THE GLOBAL MUSLIM POPULATION: A Report on the Size and Distribution of the World's Muslim Population*. Washington D.C.: Pew Research Center, 2009. Dostupné z: <http://www.pewforum.org/newassets/images/reports/muslimpopulation/muslimpopulation.pdf>

PITNEROVÁ, Eva. *Islám v České republice*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, Robert TRBOLA a Ondřej HOFÍREK. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 309 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-023-0.

REEBER, M.: *Islám*, 1. vyd., Brno: KMa s.r.o., 2008, 65 s., ISBN 9788073094997

RIPPIN, Andrew. *Muslims: Their religious beliefs and practices*. 3. vyd. New York: Routledge, 2005. ISBN 0-415-34882-9.

SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti*. 1. vyd. v čes. jaz. Praha: Dokořán, 2005, 134 s. Bod (Dokořán). ISBN 80-736-3022-2.

SEDLÁČKOVÁ, Denisa. *Bůb na cestách: Náboženství a víra v životech ukrajinských migrantek a migrantů*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masaryková univerzita v Brně.

STRAUSS, A. L., CORBIN, J. M.: *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*, 1. vyd., Boskovice: Albert, 1999, 196 s., ISBN 808583460X

ŠNAIDAUF, Jan. *Muslimské menšiny jako přínos pro Evropu*. In: *Mluvme o Evropě!: Let's talk about Europe!*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, c2007, s. 15-19. ISBN 978-80-87092-06-4.

TOPINKA, Daniel. *Integrační proces muslimů v České republice – pilotní projekt. 2006/2007*.

TRBOLA, Robert a Miroslava Rákoczyová). (EDS). *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister, 2011. ISBN 978-808-7474-204.

VYKOPALOVÁ, Lenka. *Integrace cizinců v České republice: analýza a perspektivy*. Praha, 2011. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze.

Internetové zdroje

Cíle a činnosti Islámské nadace v Praze. ISLÁMSKÁ NADACE V PRAZE. *Praha.Muslim* [online]. [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: <http://www.praha.muslim.cz/about.html>

E-Islám. *Muslimské národy a kultury světa* [online]. 2009 [cit. 2013-06-13]. Dostupné z: <http://www.e-islam.cz/node/42>

Historie brněnské mešity. ISLÁMSKÁ NADACE V BRNĚ. *Mešita* [online]. [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: <http://www.mesita.cz/node/3>

Chování v mešitě. *Info muslim* [online]. [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.infomuslim.cz/obrad-y-a-urady/chovani-v-mesite/>

INFOMUSLIM. *Info muslim* [online]. 2011 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.infomuslim.cz/>

ISLÁMSKÁ NADACE V BRNĚ. *Ústředí muslimských obcí – historie a současnost* [online]. 2009 [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://mesita.cz/node/36>

LIBERÁLNÍ MUSLIMOVÉ. *Liberální Muslimové blog* [online]. [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://liberalnimuslimove.blog.cz/>

MACHOTKOVÁ, Šárka. *Pravidla vstupu a pobytu pro cizince*. In: *Euroskop* [online]. [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8760/sekce/pravidla-vstupu-a-pobytu-pro-cizince/#>

Migrace: Zelené karty. OAMP. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2010 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>

Muslimský Svaz Studentů a Mládeže [online]. [cit. 2013-04-22]. Dostupné z: <http://svazmuslim.cz/>

POLIS - PODPORA SOCIÁLNĚ-INTEGRAČNÍCH POLITIK A SLUŽEB. *Migrace* [online]. [cit. 2013-05-15]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/page.php?id=28&location=&menu=first&idNotion=6>

OAMP. Integrace: Integrace cizinců na území ČR. In: *Ministerstvo vnitra* [online]. 2011 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

ODBOR AZYLOVÉ A MIGRAČNÍ POLITIKY. *Občané třetích zemí*. MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi.aspx>

Typy víz. In: *Ministerstvo zahraničních věcí České Republiky* [online]. 2009 [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/obecne_vizove_informace/typy_viz.html

ÚSTŘEDÍ MUSLIMSKÝCH OBCÍ. *Stanovy Ústředí muslimských obcí*. Dostupné z: <http://www.umocr.cz/stanovyumo.pdf>

Periodika

JOPPKE, Christian. The retreat of multiculturalism in the liberal state: theory and policy. *The British Journal of Sociology*. 2004, č. 55. Dostupné z: <http://www.humanities.manchester.ac.uk/socialchange/research/social-change/summer-workshops/documents/theretreatofmulticulturalism.pdf>

LHOŤAN, Lukáš. Česká muslimská komunita. *Dingir*. 2006, č. 1, s. 22-22. Dostupné z: <http://dingir.cz/archiv/Dingir106.pdf>

MENDEL, Miloš. Muslimové v českých zemích (1934-1989). *Dingir*. 2006, roč. 2006, č. 1, s. 16-18.

MRÁZEK, Miloš. Muslimská Unie. *Dingir*. 2006, č. 1, s. 23-23. Dostupné z: <http://dingir.cz/archiv/Dingir106.pdf>

TROUSIL, Michal. Úloha a úskalí sociální práce s imigranty. *Sociální práce*. 2007, č. 2, s. 103-114.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

- Příloha č. 1.....Rozložení muslimské populace – Asie, Evropa, Afrika (mapa)
Příloha č. 2..... Země s nejvyšším počtem muslimů (tabulka)
Příloha č. 3..... Evropské země s nejvyšším počtem muslimů (tabulka)
Příloha č. 4.....Podíl muslimů na populaci ve vybraných evropských zemích (graf)
Příloha č. 5..... Muslimská populace ve vybraných zemích EU v letech 2000-2006 (tabulka)

Příloha č. 2

Země s nejvyšším počtem muslimů (tabulka)

	Estimated 2009 Muslim Population	Percentage of Population that is Muslim	Percentage of World Muslim Population
Indonesia	202,867,000	88.2%	12.9%
Pakistan	174,082,000	96.3	11.1
India	160,945,000	13.4	10.3
Bangladesh	145,312,000	89.6	9.3
Egypt	78,513,000	94.6	5.0
Nigeria	78,056,000	50.4	5.0
Iran	73,777,000	99.4	4.7
Turkey*	73,619,000	~98	4.7
Algeria	34,199,000	98.0	2.2
Morocco*	31,993,000	~99	~2

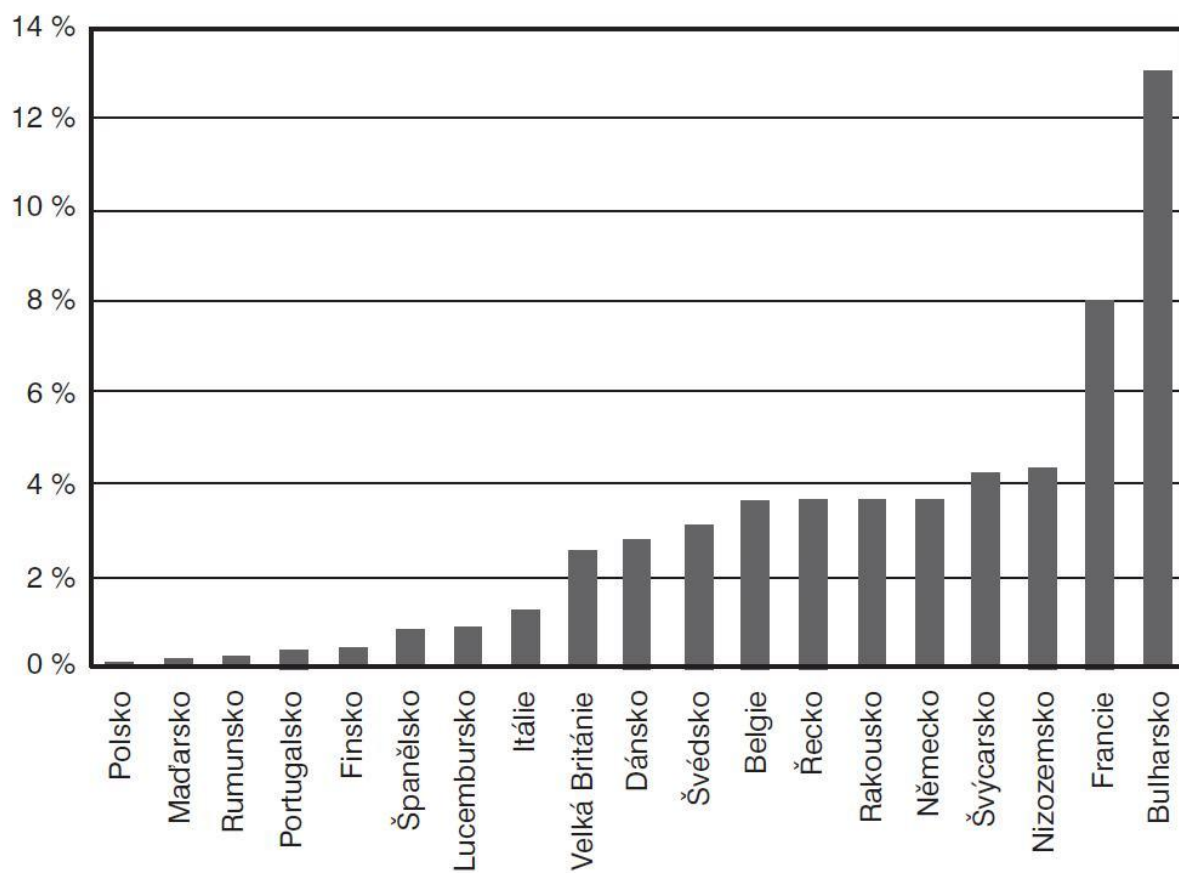
Příloha č. 3

Evropské země s nejvyšším počtem muslimů (tabulka)

	Estimated 2009 Muslim Population	Percentage of Population that is Muslim	Percentage of World Muslim Population
Russia	16,482,000	11.7%	1.0%
Germany*	4,026,000	~5	<1
France*	3,554,000	~6	<1
Albania	2,522,000	79.9	0.2
Kosovo	1,999,000	89.6	0.1
United Kingdom	1,647,000	2.7	0.1
Bosnia-Herzegovina*	1,522,000	~40	<1
Netherlands	946,000	5.7	0.1
Bulgaria	920,000	12.2	0.1
Republic of Macedonia	680,000	33.3	<0.1
Rest of region	3,814,000	1.1	0.2
Regional Total	38,112,000	5.2	2.4
World Total	1,571,198,000	22.9	100.0

Příloha č. 4

Podíl muslimů na populaci ve vybraných evropských zemích (graf)

Příloha č. 5

Muslimská populace ve vybraných zemích EU v letech 2000-2006 (tabulka)

Rok	2000		2004		2006	
	Odhadovaná muslimská populace v tis.	% z počtu obyvatel	Muslimská populace v tis.	% z počtu obyvatel	Muslimská populace v tis.	% z počtu obyvatel
Belgie	370	3,8	350	3,00	360	3,50
Česko	.	.	20	0,20	3,7	0,04
Dánsko	150	2,8	100	2,00	150	2,79
Estonsko	.	.	6	0,40	1,387	0,10
Finsko	20	0,4	5	0,10	2,833	0,05
Francie	4 000—4 500	7,0	4 082,2	7,00	3 516,824	5,84
Irsko	7	0,2	5	0,12	17,979	0,46
Itálie	600	1,0	1 000	2,00	723,188	1,25
Kypr	.	.	245,7	18,00	4,182	0,54
Litva	.	.	2,7	0,10	2,860	0,08
Lotyšsko	.	.	0,3	0,01	0,355	0,02
Lucembursko	5	0,8	6	1,50	8,898	1,96
Maďarsko	.	.	20	0,20	5,777	0,06
Malta	.	.	.	.	3,000	0,75
Německo	3 040	3,0	3 200	3,50	3 400	4,13
Nizozemsko	696	4,6	600	4,00	945	5,85
Polsko	.	.	5,1	0,01	5,123	0,01
Rakousko	200	2,6	170	2,00	338,988	4,14
Řecko	370	3,7	158,1	1,50	360	3,38
Slovensko	.	.	5	0,10	3	0,06
Slovinsko	.	.	19,5	1,00	47,488	2,45
Španělsko	300	0,7	450	1,00	1 064	2,65
Švédsko	300	1,2	320	3,60	400	4,51
Velká Británie	1 590	2,7	1 579,2	2,70	1 588,890	2,72
Celkově v Evropě	11 000 - -12 000	3,0	2 351,804	2,74	13 000	2,93